„БРАНИК“ ИЗЛАЗИ
на целом табаку
уторником, четвртком и суботом.

Претплата и огласи
шаљу се на администрацију,
а рукописи
уредништву „Браника“ у Нови Сад.

Уредништво и администрација „Браника“ налази се у кући г. Л. Дунђерског, у дунавској улици бр. 15.

Рукописи се не враћају

БРАНИК

ОРГАН СРПСКЕ НАРОДНЕ СЛОБОДОУМНЕ СТРАНКЕ

ЦЕНА ЈЕ „БРАНИКУ“:
на годину: ф. 12 или 30 дин.
на по године: ф. 6 или 15 дин.
на четврт године: ф. 3 или 7½ дин.

Поједини бројеви стају 10 нов.

ОГЛАСИ
рачунају се 6 нов. од реда ситних слова.
За жиг се плаћа сваки пут 30 нов.

Број 152. у Новом Саду, у уторак 24. децембра 1896. (5. јануара 1897.) Год. XII.

Божић.

На данашњи дан православни свет празнује рођење искупитеља људских грехова. Православље је везано у првоме реду са словенством, па као што је романско племе везано за римокатоличку, германско за протестантску, тако је и словенско племе, које представља будућност, везано за православље. Данас се Божић празнује на хладноме северу и топломе југу. Од Урала до Ловћена поји се у славу рођења Христова. Православна вера шири се и по Азији; напредовањем Русије продире и православље. Божић се данас слави и на обалама Тихога Океана, где се за словенство отвара нови свет, и на обалама Јадранског Мора, где се сунце на људе вечито осмејкује. Православна црква слави Божић и милијони срдаца данас се радују и надају.

Српски народ је увек с највећом радошћу дочекивао Божић. Као што је његов цео живот испреплетен вером, тако је он и овај најмилији празник везао са својим дивним народним обичајима. Српска врата данас су отворена, те се прима сваки гост с добродошлицом. Пали се бадњак, ломи се чесница, куса се вареник, сече се колач. Сто се кити орасима, шљивама и воштаницом, по собама се посипа слама, прима се вертеп. Пуцњавом се дочекива и испраћа Божић. Сваки му се радује, и старо и младо и богато и сирото. Сви се радујемо неким блаженим задовољством; наши се осећаји помешају с радовањем деце српске.

Божић је дан радости и свечаног расположења, јер се данас родио Спас, родио се богочовек, који је сишао на земљу и своју небеску мисао унео у трошно тело човечије. Исус је претрпео страшне муке, да људе научи, како треба поштовати своје уверење; својим трпљењем хтео је људске страсти да ублажи. Полетио је у смрт, да грешноме свету отвори двери новога, лепшега живота. Родио се у сиротињи, у јаслама, да свет одене правим сјајем: виделом разума.

Српски народ нарочито има разлога, да слави Божић. Српски народ данас се поздравља с „Христос се роди“, и у њему се данас рађају и наде на бољи и сретнији живот. Петстољетни мученик сећа се оног страдалника на Голготи, коме Ироди нису могли наудити. Његове горке часове блажио је данашњи дан, кад се родио Спас, који је трпео, био мученик па опет васкрсао.

Српски народ у својој тешкој борби против турске најезде веровао је у своју победу, јер га је Христова наука снажила, јер су га Исусове патње и муке челичиле, а Христово васкрсење уздизало. Увек је помишљао на то, да ће и њему синути лепши и светлији дани да ће и њега озарити зраци слободе, кад је Исус после смрти опет васкрсао. Исусов живот и његова наука теше бедне, а српски народ је такав страдалник, каквих је мало наћи у повесници света. С вером у Христа српски народ борио се и мучио, жртвовао се и трошио се, али вером никад није ороиуо, она му никад клонула није.

Наилазе на њега они тренутци, кад му душа задрхће, кад се срце стегне и од очајања хоће да препукне; они тренутци, који су наилазили и на Исуса у Гетсиманском врту. Али божанствена искра у њему на брзо ојача и он се на брзо освежи, те опет пође напред с ускликом: „Устај, бори се, не клони!“

Но страшна ноћ дуго траје и никако угледати зору, која ће навестити светлост. Српски народ има све услове, да може корачати путем напретка и европске цивилизације, па ипак му се не да: „Ил' не да ђаво, ил' не да Бог.“ Свако своје напрезање, да се изједначи с другим образованим народима, мора скупо да плаћа, на сваком кораку стављају му се препреке. Велики је број његових непријатеља, и мучне су прилике, у којима он живи.

Ми не ћемо овом приликом опширно да говоримо о положају нашег народа, који је чемеран и црн. У његовом животу мало има повољних тренутака; никако да му се укаже звезда, која ће га повести путем среће и осигураног живота. Куд погледамо, свуд је тама и никако да нађемо излаза из овог мрачног ходника, у ком се српски народ налази, спутан од својих моћнијих непријатеља.

Али кад не може српски народ сунце слободе да огреје, ваљда ће га овај студени мраз стегнути, да му се притајана снага одржи до суђеног дана.

Међутим то може само тако бити, ако се буде крепио у врлинама, ако буде неговао све оно, што је племенито и узвишено, ако буде уважавао своје народне идеале, ако буде на уму увек имао своју народну мисао, ако поштује своју веру, љуби свој језик, изучава своје народне умотворине, ако чува своју народну свест и свој народни попос. . . .

У то име честитамо српскоме народу од Св. Андрије па до Цетиња, и од Домогледа до Капеле светле божићне празнике, да их проведе у свакој радости и задовољству!

Сретан Божић!

Руска војска.

Француски војнички кругови, стручни часописи, па и други распрострањени часописи одавно су ревносно пратили развитак руског војничког живота. Али из појмљивих разлога занимају се тиме данас и најшири кругови француског друштва. Највећег успеха у том погледу постигло је илустровано дело L'Armée Russe (руска војска), у коме су изнесени руски војнички типови у сликама у боји и у цртама. Рукопис овога дела прво су поднели на проверавање руском великом штабу, а цар Никола II. дозволио је издавачима (Jongh frères), да му могу дело посветити. Дакле се може казати, да су податци у том делу поуздани.

Навешћемо некоје из њега.

Руска војска има у мирно доба преко 820.000 момака. Годишњи број рекрута износи данас 275.000 момака. Кад би сваки момак потпуно одговорио својој петогодишњој службеној дужности, било би под заставом 1,300.000 момака. Али ту су многи обзири на породичне, личне и привредне околности рекрута, те многе пуштају дома после одслужене четири, три, па и после две године дана. Велики број момака, којима је срећа при жребању била наклоњена, враћају се већ од рекрутације својој кући у однос ополчења.

Руска војска разликује се од армада осталих великих држава највише својом многом коњицом. Према руским 161 пуку пешадије, 12 пукова гарде, 16 пукова гранатира и 90 батаљона стрелаца, што све укупно даје нешто више пешадије, него што је имају на пр. Немачка или Француска, има руска војска у 112 коњаничких пукова и 10 ескадрона неуврштених у пукове невиђену другде масу коњице. А ваља додати, да у случају рата Русија може играјући се да устроји свој 51 пук козачки, јер има неизмерно богатство у људству и у коњима.

Од последњег турског рата веома се усавршило устројство руске војске. Што је у том погледу за Француску била година 1870—71., за Аустрију година 1866, то је за Русију био балкански рат. Стечено искуство, показане мане у администрацији и водству, у материјалу и оружању, у тактици и вежбању, служиле су за основ читавом систему реформама, које су од то доба изведене. Руска артиљерија до сада је бројно заостала иза артиљерије западних држава. Али се она сваке године попуњава.

И стратегијски се Русија спремила. Градила је и гради непрестано потребне железнице за брзу мобилизацију и на све стране спрема свој убојни материјал. Њене пушке и топови изредни су.

Али главна сила руске војске почива у њеном људском материјалу. Рус је идејални војник. Ни у једном европском народу није дух личнога пожртвовања толико данас развијен, као у Русији. То је племенска особина и у том моралном елементу руске војске јемство је за будуће руско господарење. Породични живот, вера и сурово поднебље воде рускога момка, да се од мале малоће навикава патњама сваке врсте и да му улију неки мистицизам, а руске старешине војничке иду на то, да ова неоцењена својства у Руса сходним одгајањем прилагоде војничким циљевима.

Синовља оданост цару баћушки, искрена, дубока оданост матушки светој Русији, испуњава груди рускога војника. Већ некадашњи руски ђенерали појимали су ову знамениту особину рускога сељака, а данашње васпитање рекрутско узима је управо за основ војничком изображавању.

Чувени ђенерал Драгомиров (српска крв!) рекао је ову мисао: „Васпитавање

ЛИСТАК.

Христос се роди!

Небо и земља днес пророчески да возвесељат сја! Ангели и человјеци духовно да сторжествујут: Јако Бог во плоти јави сја...

Кад ли би торжествовали, кад би се веселили, о грешни људи, ако не данас? Бог јави сја во плоти!.. Бог, дух, обукао се у тело, да нам постане видљив, да међу нама људма поживи, да нас поучи примерима љубави, како да живимо, те да будемо сретни већ и на земљи, а заслужимо царство небеско.

Тај дан славимо данас: дан рођења Бога бесмртнога, тога источника сваке доброте и сваке љубави — без најмање зла и мржње. Успомену на тај велики дан славимо данас, за то и анђели и человјеци да торжествујут...

Отри зној с чела, уморни радениче; одбаци прашно одело, у којем радиш, заслужујући свој хлеб насушни. Обуци се данас у најсвечаније рухо и остави за часак радионицу, а ходи до божје куће, где је данас урнебесвесеље: Рождество твоје!

Нема телесне снаге, која неће клонути, ако не питамо и други, бољи део човечји: душу. Потребна је души храна, као што треба и телу. Једно су тело и душа: где није задовољства душевног, телесна снага изда, изнури се, и онда нити је душе, нити тела. Похитајмо дакле у храм божји, да се запојимо душевном храном: мелодијама побожних песама! Окрепимо душу, како би смо окрепили тело, како би смо свој живот обновили.

*

Дивна веро православна, у коју Србин верује! Шта је претрпео српски народ, за хиљаду година, од кад је тебе примио, и ко га је одржавао, да не клоне у мукама, већ ти? Но зар само препатио, а не страдава и данас још?

Не гоне ли га и сад велики и силни? И где налази највеће утехе? У дивној вери својој. Вера је извор и љубави и наде, тих темељних врлина, без којих нема живота.

Љубави — то ће рећи доброте, нежности, моралности. Наде — то ће рећи уздања, неочајавања. Без љубави не вреди живот, јер не би био сладак; без наде нема живота, јер без наде човек и народ клоне, падне у очајање и уништи сам себе.

Историја учи, како пролазе људи и народи без добре вере. Где год су се пољуљали стубови вере, пољуљала се узастопце и држава; с падањем вере рушио се морал и врлине, и падала је, пре а после, држава.

Велика римска империја суноврат је отишла, чим се одомаћио неморал, а неморал је настао што не беше чистоте вере.

Данашња славна Француска беше за време одступила од вере, занемарила бејаше природну потребу људску: светињу религиозних осећаја, и гле, зле се последице на мах појавише. Разврат, обест, похоте поткопаше народну снагу, живци народног тела замалаксаше. И коме се извору наново обраћају Французи, да се окрепе, да се освеже? — Извору вере. Вратише се на стари пут и ено брижљиво се старају данас за добро верско васпитање, јер увидеше, да вера није, како мишљаху, празан појам, него је природни осећај људски, и потом природна потреба човечја. Ко веру затомљава, живот затомљава... Можемо се данашњим напретком школа хвалити, али ако у школама нисмо сачували достојно место за религију, онда нисмо обезбедили свој живот, јер је вера била и остала најбољи чувар морала.

Огромна данашња империја руска развила се и развија као ни једна држава на свету данас ни доселе; али ни у једној се земљи за веру не чини оно што у Русији. Од свесилног цара почевши, до последњег сељака сваком је прва и најсветија жица срца вера, побожност. Нигде толико божјих храмова, нигде тако величајних, нигде тако пуних света, као у Русији.

*

А Србине, и твоја је вера православна. Па поштујеш ли је? негујеш ли је? верујеш ли у њезину моћ?

Ево ти је дошао највећи благ-дан, успомена на рођење Богочовека, који је сишао на земљу, да избави род људски, изведавши га из мрака заблуде, а упутивши га на стазу врлина, којом се долази до бољег, вечног живота. Јеси ли се спремио српски домаћине, за тај велики благ дан? Јеси ли очистио своје срце од мржње и душу од греха?

Ах, у данашње реалистично доба, у ком човек зар опијен успесима ума себе сматра савршенством, — јадна ли савршенства! — губе се обичаји око правог прослављања благдана. Али не те тако, српске домаћице! Не те тако! јер знајте, да се са губљењем сваког верског обичаја губи по један атом народне снаге.

Где ли бисмо нашли утехе и правог одмора, ако не у својим обичајима — верским и народним.

Ах, та при сухопарности данашњег живота, код ове велике јагме за земаљским благом и достојанствима само је још у цркви нам остала поезија и идеали, који могу да крепе душу. Сустао у утакмици за живот, где би се човек освежио, кад би и цркву изгубио! Божићни благ-дан нас о том најбоље поучава.

Ко је најсретнији, ко је најзадовољнији у животу? Деца! Знате ли за што? — Што имају вере, а ту им веру не мути таштина високопарног ума. Ко ће описати велику радост, велико блаженство, које обузима дечицу, док се ваљају на божићној слами, док по слами траже бачене орахе, док гледе у оне сјајне свећице на украшеној јелки...

Има, о чему не треба умовати; има, чему се треба само предати и веровати. Деца не умују, само верују, — за то су блажена. Човек умује, све критикује, на све тражи одговора, па не умејући га по својој ограничености увек наћи, постаје несретан. Али нек се у несрећи својој опет врати у своју невиност, и онда ће опет бити сретан. Ма како уморан од рада наћи ћеш одмора, ако уђеш — у дечју собу. У дечјој је соби сачувана још невиност и идеалност. Само блазиран, пресићен сладостима земаљским не ће наћи радости ни ту, и тај је онда најбеднији створ на овом свету.

Но Србин се није, није удаљио од своје вере; у њега није пресахнула љубав; није клонуо надом. Побожно, у љубави, с надом прославља Божић.

Христос се роди, — православни Хришћани! Ваистину роди!

Б. Б—ћ.

војника ствар је још далеко важнија и од саме његове извежбаности, без тога не може се бити, ни кад би за спремање рекрута остао само један једини дан.“

На овом начину почива руско војничко васпитање. Основ му је чисто морални однос. Од војника се иште сила подношења и послушност, али се с њим поступа као са сином, а не као са потчињеним. Тако то иште меки руски карактер. Начин опхођења међу руским официрима и војником има свој рођачки, својски карактер, који је за људе на западу необичан, нити могу лако да га схвате.

— Добро јутро, децо (јунаци)! поздравља официр своје одељење, кад стане пред фронт.

А војници — још чуднији обичај! — одговарају му једногласице:

— Здравља желимо вашем благородију!

Кад је прешао преко Балкана хтео је Скобељев да војсци изрази своје задовољство, пак је клонуо:

— У име Русије и царево, хвала вам, браћо!

Ова патријалхална страна у руској војсци данас већ није непозната заграничним војничким круговима. Често су хтели да томе подражавају. Али с малим успехом. То стоји у свези с народним особинама, са целим развитком човека. И француски официри покушавали су, да тај руски начин заведу код француских рекрута. Списе ђенерала Драгомирова читају данас ревносно и у немачкој и у француској војсци. Они су тамо од прилике причинили толику узбуну, као и списи Толстога у књижевном свету. „Драгомировштина“ стекла је своје подражатеље, проповеднике и апостоле. Али није чудо, што су покушаји, чињени у том правцу, наилазили у многоме на неуспех. То је као и аклиматизовањем нежних биљака; стало је до земље и до климата. А на западу народна душа даје другојачију земљу него ли на истоку. Занатлија, варошанин и сељак на западу човек је друкчијега духа, мишљења и осећања, него-ли што је руски мужик. Велику масу руске војске и масу војске на западу не можемо барабарити, то су стихије сасвим различно сложене. Васпитавање војника на западу иште већ више умне радње, него-ли радње чуства. И друштвени односи ишту другојачије понашање. Официр се ту састаје са потчињеним, који после одслуженога рока у важности можда је раван официру или га и надмашава. Са тим околностима ваља рачунати. Патријархални и покровитељски начин никако ту не би био на месту.

Млади француски официри, опојени чаром руског војничкога писца хтели су да учине опите са драгомировштином у практици, али није чудо, ако нису имали особита успеха у својим одељењима, прошаранима људима из великих вароши. Али свакако је знаменит утицај на западни војнички свет ђенералног заповедника кијевскога, као војничког мислиоца.

Друга француска књига о руској војсци, којој је наслов la vie militaire en Russie (*војнички* живот у Русији, од de Pardiellan), занима се више унутрашњим животом, душом руског војника. Писац се у свом послу највише ослањао на студије оних руских писаца, који су се занимали гарнизонским животом, као Крестовскога, Верешчагина, Чубинскога. Књига се већином врзе око коњичких гарнизона. Одношај војника с официрима сасвим је својски. Ту се износи многа претераност живота у касарни. Али кривица за то на руским је писцима, који су познати са своје истинољубивости. Странац се томе чуди, али ваља имати на уму, да данашњи писац увек казује случај, који је сам видео и у њему учествовао, али не би било право, кад би се одатле изводила општа карактеристика. Ако какав пуковник приказује свога попа речима:

— То је славан муж, пије ракију и карта се.

...Не треба све војничке свештенике држати за пијанице и карташе.

Али ракија (вотка) има важну улогу у животу руског војника. На пр. разговор коњичкога наредника са поручником.

— Добро јутро, Андрија Василићу, које добро?

— Добро јутро, господине поручниче. Сутра полази ескадрон, а капетан командир наређује, да ви водите ескадрон, јер је он болестан.

— Добро, јавићеш капетану командиру да ћу поступити по његовој заповести.

— Нема господин поручник за мене никакав налог?

— Немам — то јест.... Степане! (посилни) донесидер амо нареднику чашу ракије!

— Учтиво благодарим, господине поручниче.

Посилни донесе чашу.

— У ваше здравље, господине поручниче!

За тим се наредник по војнички удаљи.

На западу би слична својска сцена била сматрана скоро као преступ против војничке дисциплине, али њом се лепо показује руски патријахални однос. Сличних карактеристичких епизода наводи Пардјелан по руским писцима читаву поворку. Поручник ујутру долази пред ескадрон.

— Добро јутро, драгони!

— Добро јутро, ваше благородије!

Ескадрон је спреман, певци су се пред њим наместили, али пре но што ће се кренути, дојезди пуковник да се опрости с војницима:

— Збогом, децо, држ'те се добро!

— Бог вас чувао, до виђења с вашим благородијем! одговарају момци весело.

— Децо, сваком дајем по чашу ракије!

— Учтиво благодаримо! одговарају сто гласова још веселије....

Војницима, с којима се тако говори у строју, хоће се особито војничко васпитање. Меки карактер рускога војника радо се спријатељи са начином очинске брижљивости, који би другде лако сметао, а можда и вређао.

Помозимо пострадалима у Србији и Црној Гори!

На позив, штампан у нашем листу, да се купе прилози за поплављену браћу нашу у Србији и Црној Гори, послали су нама даље прилоге ови родољуби:

Српска женска добротворна задруга, Даљ	10 ф. — н.
Јулијана Јовановић, Ст. Бечеј	5 ф. — н.
Срп. црквена општина, Баја	5 ф. — н.
Свега	20 ф. — н.
Овоме долази у 151. броју исказана свота са	2394 ф. 52 н.
Укупно	2414 ф. 52 н.

Изричући овим у име пострадалих поплављеника родољубивим приложницима најтоплију захвалност, молимо и позивамо своје сународнике, да што обилатије притеку у помоћ пострадалој браћи својој.

Прилози се шаљу на „Одбор за помоћ пострадалим од поплаве“ у Београд или на „Одбор у помоћ пострадалијема крајевима од вода“ на Цетиње, а и администрација овог листа је готова, да прима добровољне прилоге за пострадалу браћу.

У Новом Саду, 23. дец. 1896. (4. јан. 1897).

Администрација „Браника.“

Политички преглед.

— **Угарска**. Уобичајене новогодишње честитке министру-председнику и првацима појединих политичких странака, одржане су и ове године о римској Новој Години. У име либералне (владине) странке поздравио је министра председника Банфија потпредседник доње куће Ланг, који је, наравно, до неба хвалио у свом говору владину странку и њене „велике заслуге“ по земљу. Банфи је у свом отпоздраву додирнуо питање о поравнању с Аустријом и друга нека питања, која влада хоће да реши. — У име посланика пучке странке поздравио је опет Молнар председника странке грофа Ф. Зичија, и ако овај није члан доње куће. Зичи је оштро критиковао у свом одговору последње изборе и изјавио, да ће његова странка енергично тражити ревизију црквено-политичких закона. — Као поздрав и честитку о Новој Години владин лист „П. Лојд“ доноси оштар чланак против прилика у Аустрији, а особито му је неправо, што види, да су у Аустрији федералистичке тежње све јаче. „Лојд“ прети, да Угарска неће имати с киме у Аустрији да обнови поравнање.

— **Престанак напредне странке у Србији**. Вест, да ће се напредна странка у Србији са свим повући са политичкога поља и да ће престати „Видело,“ обистинила се. У петак је изишао последњи број органа напредне странке, и на челу „Видела“ обнародовано је, под потписом Милутина Гарашанина, ово саопштење напредњацима:

„Узимљући у рачун све прилике у којима се у Србији развијао политички живот последњих година;

„Узимљући у рачун преданост Србији и Престолу, којом је Напредна Странка, у врло тешким околностима, примила учешће у изборима од 7. априла 1895. године; узимљући на ум рад Народне Скупштине, која је изашла из избора 7. априла 1895. године;

„Изводећи из тога да Напредна Странка нема више погодаба, потребних да свој задатак у политичком животу Србије озбиљно и правилно врши; —

„Главни људи Напредне Странке, на своме састанку, држаном 18. декембра 1896. године, одлучили су: да се Напредна Странка распусти.

„Моле се овим сви одбори, сва средишта и сви чланови странке у унутрашњости, да свој страначки рад напусте и своју досадашњу страначку организацију растуре.

„Партијски орган „Видело“ овим бројем престаје излазити.

„Пошто су се чланови досадашње Напредне Странке вазда одликовали одношћу Србији и верношћу Престолу, очекује се да ће они и у будуће, у новоме положају обичних грађана, независних од сваке партијске обавезе, остати верни досадашњој својој традицијоналној врлини.“

— **Турска**. Официјозна европска штампа сваки час доноси вести, како је султан „готов“ да прими савете европске дипломације, па да спроведе реформе, док најпосле Европу не зачуди глас, да султану није ни крај памети, да игра онако, како му европске велесиле свирају. Као што у меродавним круговима уверавају, султан се решио, да само озбиљној претњи попусти, коју физична сила потпомаже. Из Петрограда пак јављају, да је жеља цара Николаја, да се међу велесилама оствари споразум, па да се заједничка акција против Турске одмах отпочне.

Нови Сад, 23. децембра 1896.

— „Браник“ је и ове године остао веран обичају, који је одомаћио у српској журналистици. **И ове године излази божићни број „Браника“ са двоструким додатком**. Доносимо врло поучне и лепе пригодне расправе, чланке и приповетке. Нека се и спољашње види, да је Божић као празник љубави најрадоснији православни празник. Сарадници и уредништво „Браника“ потрудише се, да својем топлом унутрашњем задовољству даду спољашњег видљивог знака; писмене саставе са разноликим садржајем, пружене поштованим читаоцима „Браника“ на данашњи празник, казивала је у перо права божићња радост.

Нека би и у будуће остала она лепа међусобна тежња међу „Браником“ и читалачком му публиком, којој желимо да сретно проведе светле божићне празнике!

Но што је читалачка публика и на овај Божић обдарена толиким обилатим прилозима, дужни смо да будемо захвални нашим поштованим спољним сарадницима, који се потрудише, да по свом начину честитају српскоме народу Божић, те су тиме припомогли, да можемо донети у божићњем броју тако лепе, језгровите и богате прилоге. Срдачна им хвала на томе!

Ево садржаја овогодишњих божићних прилога „Бранику“:

1. Божић од **Ур**. — 2. Христос се роди! од **Б. Б—ћа**. — 3. Сајидски лик (Од Шилера) од **Др. Л. Г.** — 4. На врелим даскама од **М. С—ћа**. — 5. За што мала деца плачу. Написао **др Никола Вучетић** у Београду. — 6. Како се Мијат овесели о бадњаку. Приповијетка **Н. Грановскога**. — 7. Опасна струја у књижевности (Литерарна расправа.) Од **Ј. Храниловића**. — 8. С. Николом Теслом. — Мозаик од успомена. — Од **Дра Б. С.** — 9. О раскоши. (Црта из државне економије.) Од **Н—Д.** — 10. Вертепаши. (Успомене из детинства о Божићу) од **Н. Ђурића**. — 11. Празник мира и љубави. (Божићно размишљање) од **М. Ракића** свештеника. — 12. Путник. (Божићна прича) По руском од **Л. Н.** — 13. Астрономкиња-вештица. (Историјска цртица). По мађарском од **Данице Б.** — 14. Чувајмо народне обичаје.

Позив на претплату.

Крајем ове године навршује ево „Браник“, у име божије, још једну годину свога опстанка, а с почетка нове године наступа и нова претплата.

У тешким приликама, у којима се налази овострано Српство, света је дужност српском родољубивом новинарству, да будним оком стоји на бранику права народних, која су са свих страна угрожена. Ту дужност „Браник“ никада није пуштао из вида, већ је увек подизао свој глас за одбрану наших народних светиња; он је увек био међу првима, кад је требало одбити повреде, које се наносиле правима српскога народа. Нашем листу је увек до сада била, а и од сада ће бити једина цел: да служи интересима српског народа.

Српску публику позивамо и молимо, да што обилатијом претплатом потпомогне овај независни политички лист, како би он и даље сву своју снагу могао посветити своме великом задатку. Тога ради отварамо нову претплату и препоручујемо „Браник“ српској читалачкој публици, а досадањи рад овог листа јамчи за то, да ће и у будуће остати веран свом истакнутом програму.

У тој цели нека је српској публици „Браник“ препоручен.

Цена „Бранику“ остаје стара; „Браник“ кошта:

На годину . . .	12 фор. или 30 дин.
На по године . .	6 фор. или 15 дин.
На четврт године .	3 фор. или $7^1/_2$ дин.

А може се претплатити и месечно. Месечно стаје „Браник“ 1 фор. или $2^1/_2$ дин.

Претплата се шаље поштанском упутницом на Администрацију „Браника“.

У Н. Саду, 17. (29.) децембра 1896.

Издаватељство и уредништво „Браника“.

Новости из места и из народа.

Нови Сад, 23. децембра 1896.

— **Служба на Божић**. Сутра, на Бадњидан, биће у св. саборној цркви служба у 1 с. после подне. Први и други дан Божића звониће на јутрење у 5 с. из јутра, а на службу у $^1/_2$ 10 с. пре подне. Први дан Божића биће у алмашкој цркви архијерејска служба, на којој ће служити епископ г. Герман Опачић.

— **Помен Миши Димитријевићу**. Као сваке, тако и ове године била је на Туцин-дан породица, а били су и пријатељи нашега незаборављеног покојника Мише Димитријевића на његову гробу, да се сете свега онога, што је пок. Миша у жару свог српског родољубља радио и замишљао за Српство, те да му на гробу уздахну, што је тако рано отргнут и кругу својих пријатеља и читавом Српству.

— **Бадње-вече у српској читаоници**. Као сваке, тако ће се и ове године славити Бадњевече у српској новосадској читаоници. С тога се умољавају п. н. господа чланови читаонички, да изволе доћи око 6 сахати у вече у просторије читаоничке, где ће се носити слама, и чланови друштвени међусобно поздравити празнике божићње.

— **Најновија књига Јована Ристића**. Изишла је из штампе књига Јована Ристића, у којој је преписка кнеза Михаила са Ристићем, док је био српски капућехаја у Цариграду. Књига има увод и додатак. Ми ћемо о њој донети нарочити приказ.

— Пишу нам из **Вршца**: „Наша вредна позоришна дружина, која заслужује сваку похвалу за свој неуморни рад, завршила је низ својих представа овде код нас 20. децембра о. г. и одмах други дан отпутовала је жељезницом у Панчево. Као последња представа била је шаљива опера: „Јованчини сватови“, у којој је суделовала и наша земљакиња гђца Султана Цијукова, оперска певачица, и својом лепом појавом, љупкошћу и умиљатошћу, својим милозвучним гласом, којим уме вешто владати, и својим лепим, уметничким певањем изазвала је опште допадање у многобројне публике, која није попрестајала за цело време представе изјављивати јој бурно своје допадање. И позоришне снаге певачке држањем својим задивиле су слушаоце. Нарочито се истакао г. Добриновић, који је у Јовановој улози и као глумац и као певач био изврстан. Што су „Јованчини сватови“ постигли тако сјајан успех, може се у првом реду захвалити коровођи нашег певачког друштва г. Е. Пихерту, који није жалио ни труда ни времена само да та опера испадне што боље. Евала му! Такав коровођа требао би и нашој дружини, која би, да има таквог учитеља, за кратко време и у певању показала, да уме бити тако исто изврсна као и у глуми.“

— **Српско одличје румунској краљици**. Краљ Александар је одликовао румунску краљицу Јелисавету, у књижевности познату под именом Кармен-Силва, великим крстом ордена св. Саве за њене заслуге на књижевном пољу.

— **„Српска женска добротворна Задруга“** у Митровици прославиће прво своје свечарство празник Св. Стефана 27. дец. 1896. (8. јан. 1897.) у „дому српске православне црквене општине митровачке. Прослава ова биће скопчана са вечерњом забавом, дилетант-

ском позоришном представом и игранком. I. део: После свете службе божије у подне, обавиће се освећење свечарске водице и резање свечарског колача уз суделовање свечарске куме, гђе Љубице пл. Милекића и задружне председнице гђе Јелене Сретковића. При овом светом чину појаће хор српске црквене певачке дружине дотична јектенија и св. духовне песме. Затим ће бити поздравни говор задружног тајника г. Пере Бојкића и декламација Милице Милићеве, ученице IV. разреда. При завршетку овог дела свечаности раздели ће се код излазних врата споменуте дворнице свечарско коливо свима присутним гостима. II. део: Вечерња забава: 1. Тропар Св. Стефану „Подвигом добрим“ 4-тог гласа, пева мешовити хор митровачке српске црквене певачке дружине. 2. „Свак' некпева“ од Д. Јенка пева мешовити хор. 3. „Romance“ од Маршнера, трио за виолину, чело и гласовир, изводе г. г. Славко Георгијевић, Јован Јудл хороуправитељ и гђица Даница Георгијевићева. 4. „Преки Лек“ шаљива игра у 1 чину, написао М. Калић 5. а) „Concert Pollonaise“ од Филегрус-а и б) „Gavotte“ од Попера, чело соло уз пратњу гласовира изводе г. Јудл и гђца Д. Георгијевића. 6. „Гушче Буковачко“ шаљива игра у 1 чину, прерађено по Бајиру. III. део. Игранка.

— **Беседу**, с позоришном представом и игранком приређује „Српска ратарска читаоница у Кикинди, уз пријатељско суделовање пев. друштва „Гусле“ и српске трговачке омладине други дан Божића 1896. г. — Програм се састоји из седам тачака.

Новости са стране.

— **Златници руског цара.** Цар Николај II. је за време свог боравка у Бечу поклонио по један златан талир сваком војнику из почасне чете, која га је дочекала. Пуковнијска команда је међутим из забуне предложила мање војника за награду, него што их је било у почасној чети. Сазнавши то бечки руски посланик, гроф Капнист, јави у Петроград, одакле је цар Николај одмах послао накнадно 21 златник, које су разделили момцима.

— **Нови проналасци.** Наука се много бави начином, како да се материјал учини несагоривим. На том пољу учинили су ових дана врло интересантан покушај у Базелу. Од мешавине ксилолита и пиљевине начинили су даске, од којих опет саградише читаву кућу. У кући наложише јаку ватру па су је читав час подстицали, а даске су ипак потпуно издржале ватру, само овде-онде отпао је с њих мали комад. Тако би већ имали несагорив материјал за зидање, имали би дрво, које не гори, а какова је то корист за прављење ствари, које су изложене опасности од ватре, може се замислити. Што се тиче ксилолита, он се прави од дрвених отпадака и пиљевине од дрва; те се материје квасе у раствору цинк-клорида (чиме се натапају и подлоге железничких шина). Кад се осуши, обраде га магнезиум-клоридом и ту материју оставе затим под јаким притиском један дан Кад се суши још један дан, поново је мећу у цинк-клорид и после сушења се добије готов ксилолит. Ксилолит је лак, црвенкасте боје и доста јевтин материјал, да се у брзо рашири. Згодан је за прављење ствари, које су изложене опасности од ватре. У Швајцарској већ има творница, која производи ксилолит и од њега прави најразличитије ствари. Тиме је наука нашла материјал, који одолева страшноме елементу: ватри.

Но да се због тога већ сада не подигне сувише благостање, духови, који иду другим правцем, труде се, да постигну успеха у усавршавању средстава за рушење.

Чувени механичар Хирам Максим опет је изумео неки нови топ, који — како веле — у погледу издржљивости надмаша све досадање, јер његов нови топ, као што потврђују покушаји, издржи 3500 атмосфера. Максим прави своје цеви, које у пречнику имају $14^1/_2$ сантиметара, тако, да од Мартенова челика начини ваљак, кује га и буши рупу у њ. Пробушену цев у окретању загреју до црвене јаре и после охлађења обраде, а нарочито се унутрашње грло брижљиво изглача. Затим цев опет загреју до црвене јаре, и у то време пусте у грло плїна (гаса, што светли), из кога се слажу ситни делови угља, који превуку унутрашњу површину грла угљаним слојем; изненадним хлађењем унутрашња површина од угља буде врло тврда и ту тврдоћу још увећавају тиме, што врло јаким притиском утисну зејтина кроз отвор, јер се на тај начин постизава веома брзо охлађење усијане цеви. Усљед тога разни слојеви цеви имају разну тврдоћу. Те нове цеви надмашују у погледу каквоће све досадање топове. Ђуле из њих иде на 12 — 13 километара, што је до сада начувено. Француску ће војску наоружати оваким топовима, а по себи се разуме, да за Француском неће заостати остале велесиле, па коме горе, него сиротим порезницима!

НОВИЈЕ.

Цариград, 22. децембра. Синод васељенске патријаршије решио је, да за време Божића привремено дозволи скопљанским Србима и Грцима св. службу у цркви св. Спаса у Скопљу, коју су услед познатих нереда затворили.

Париз, 22. децембра. Руски цар Николај II. је врло срдачним телеграмом честитао председнику републике Фору Нову Годину. Фор је исто тако топло захвалио цару.

Софија. 22. децембра. Кнез Фердинанд одликовао је аустро-угарског министра иностраних дела грофа Голуховског великим крстом Александрова ордена.

ТЕЛЕГРАМИ

уредништву „Браника.“

Дебрецин, 23. децембра. Министар правде Ердељи отворио је јуче свечано нову палату овдашње кр. табле. У говору је министар нагласио, колико користи добро правосуђе.

Река (Фиума), 23. децембра. Јадрански парни брод „Јокаји“, за који се држало да је пропао, ноћас је стигао у Бордо.

Беч, 23. децембра. Министар-председник барон Банфи и министар Дарањи стигли су овамо.

Софија, 23. децембра. Собрање је скоро једногласно одобрило законски предлог за амнестију, којом се дозвољава повратак оним бугарским официрима, што су због завере против кнеза отишли у Русију.

Париз, 23. децембра. При изборима за сенат победише републиканци.

Напуљ, 23. децембра. Кардинал Сан-Феличе је умрио. (Кардинал Сан-Феличе био би после смрти Леона XIII. кандидат за папску столицу. — Ур. „Бр.“)

Трговина.

Нови Сад, 22. децембра 1896.

Извештај семенарске радње Војина Јовановића у Новом Саду.

Још је увек пијаца слабо посећена, цене варирају. Нарочито жито је тргло натраг са 20 нов.

Цене су биле ове:

Пшеница прва роба 7 ф. 50 нов.; средња 7 ф. 10—30 нов. Наполица 6 фор. 80— 90 нов. Кукуруз окрњен 2 ф. 90 - 3 ф. у клипови се не довози. Зоб 5 ф. 10 – 20 Јечам 3 фор. 80 – 90 нов. Пасуљ бели 6 ф. 40—50 нов., жути 5 ф 40—50 нов. Све од 100 кила.

—

Течај вредности новаца на берзи у Будим-Пешти 22 децембра 1896.

Ц. кр. дукати (нови)	5 ф. 68 н.
„ „ „ (стари)	5 ф. 67 н.
Дукати од 20 франака	9 ф. 53⁵ н.

Књижевни огласи.

Нова музикалија.

Албум 100 српских народних најновијих игара за гласовир у 2 руке са насловном сликом у боји, 49 страна велике четвртине, цена **2 ф. 50 н.**

Поручбине се шаљу на потписату књижару у Земун постерестанте, ко пошаље 2 фор 60 н. добиће Албум франко у крстоплету.

Издавачка књижара
МИТЕ СТАЈИЋА
у Београду.

ОГЛАСИ.

Изванредних божићних, сватовских и за сваку прилику поклона

има

код

Крауз Шаму

златара и сајџије,
специалитетна радња у кина-сребру еспапу.

Нови Сад, Франц Јосифова (главна) улица бр. 3. у Лакићевој кући.

ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ **драгог камења злата и сребрног еспапа, златни и сребрни џепни** као и **за зид** и са шеталицом **САТОВА**

БОГАТО СТОВАРИШТЕ **најбољег од кина сребра** еспапа, како у **прибору за јело**, исто тако и у луксузним стварима.

Моји ножеви, виљушке, кашике и остало остају увек **бели, за чега гарантујем.**

СТОВАРИШТЕ ОПТИЧКОГ ЕСПАПА.

Све оправке, што у ову струку спадају, обављају се **савесно** и **јефтино.**

Сатови са 1 годином гаранције. 420 7—10

Јављам уједно, да је **златарска радионица** мога шогора, Филипа Шосбергера, код мене.

10164. sz. tkvi 1896. 472 1—1

Árverési hirdetmény kivonata.

A titeli kir. járásbiróság mint telekkönyvi hatóság ezennel közhirré teszi, hogy a titeli első takarékpénztár részvény társaság végrehajtatónak Szuzics Mladen, mosorini lakós, végrehajtást szenvedő ellen 600 frt tőke s jár. iránt folytatott végrehajtási ügyében a titeli kir. járásbiróság mint telekkönyvi hatóság területén a mosorini 832. lapsz. tjkvben foglalt Szuzics Mladen és Sándor nevén álló 77 hrsz. 1 hold 155 □öl szőllőnek Szuzics Mladent illető fele része 159 frt becsárban, a mosorini 712. lapsz. tjkvben Popovics Milicza, kk. Popovics Vuicza, Miléva és Szuzics Mladen tulajdonául felvett A f I., A f II., B f II., C f I., C f II. 133 hrsz. egy hold szántó, mindenütt egészben s egyenként 112 frt becsárban, a mosorini 1960. lapsz tjkvben végrehajtást szenvedő nevén álló 133 hrsz. 2800 kaszálló 278 frt becsárban végül a titeli 1012 lapsz. tjkvben Szuzics Mladen nevén álló D 89 hrsz. 1800 hold szántó 177 frt, B f II. 101 hrsz. 1 hold szántó 117 frt A f I., 123 hrsz. 1800 hold szántó 242 frt, A f II. 124 hrsz. 1800 hold szántó 174 frt B f II. 123 1800 hold szántó 165 frt, J 121 hrsz 2 hold kaszálló 197 frt, C 2 hrsz. 1 hold szántó 85 frt, A f II. 56 hrsz. 200 □öl szántó 14 frt, J 70 hrsz. 800 □öl kaszálló 54 frt, H 93 hrsz. 400 □öl szántó 28 frt, F 67 hrsz. 400 □öl szántó 33 frt, B f II. 122 hrsz 100 □öl szántó 66 frt B f 115 hrsz. 2 hold szántó 230 frt becsárban nyilvános árverés útján el fog adatni. —

Határnapul és pedig a mosorini község határában fekvő ingatlanokra **1897. évi február hó 25-ik napjának d. e. 9 órája Mosorin községházához, és** a titeli határban fekvő ingatlanokra pedig **1897. évi február hó 25-ik napjának d u. 3 órája ezen tkvi hatóság hivatali helyiségébe** kitüzetik azon hozzáadással, hogy az ingatlan azon határnapon a becsáron alul is el fog adatni. —

Kikiáltási ár a fentebb kitett becsár, melynek 10 % venni szándékozók készpénzben vagy az 1881. évi 60. tvcz. 42. §-ában jelzett árfolyammal számitott és 1881. évi november hó 1-én 3333. sz. a. kelt igazságügyministeri rendelet 8. § ában kijelölt óvadékképes értékpapirban a kiküldött kezéhez letenni, vagy az 1881. 60. tvcz. 170-§-a értelmében a bánatpénznek a biróságnál előleges elhelyezéséről szabályszerű elismervényt átszolgáltatni köteles. —

Vevő köteles a vételárt két egyenlő részletben és pedig az elsőt egy hó, a másodikat két hó alatt mindig az árverés napjától számitott 5% kamattal együtt a titeli kir. adóhivatalnál lefizetni.

Kelt Titelen, a kir. járásbiróság mint tkvi hatóságnál 1896. évi deczember hó 12-én.

Ján Géza, s. k., kir. aljbiró.

9419. sz. tkvi 1896. 474 1—1

Árverési hirdetmény kivonata.

A titeli kir. járásbiróság mint tlkvi hatóság ezennel közhirré teszi, hogy Vladiszávlyev Száva gospodinczei lakós végrehajtatónak Dracsa szül. Maximovics Milicza goszpodinczei lakós végrehajtást szenvedő ellen 94 frt tőke s jár. iránt folytatott végrehajtási ügyében a titeli kir. járásbiróság mint tkvi hatóság területén a gospodinczei 1266. lapsz. tjkvben végrehajtást szenvedő nevén álló 93. sz. ház 555 □öl házhely 280 frt becsárban nyilvános árverés útján el fog adatni. —

Határnapul 1897. évi január hó 22-ik napjának d. e 10 órája Goszpodincze községházához kitüzetik azon hozáadással, hogy az ingatlan ezen határnapon a becsáron alul is el fog adatni. —

Kikiáltási ár a fentebb kitett becsár, melynek 10% venni szándékozók készpénzben vagy az 1881. évi 60. tvcz. 42. § ában jelzett árfolyammal számitott és 1881. évi november hó 1-én 3333. sz. a. kelt igazságügyminiszteri rendelet 8. §-ában kijelölt óvadékképes értékpapirban a kiküldött kezéhez letenni, vagy az 1881. 60. tvcz. 170-§-a értelmében a bánatpénznek a biróságnál előleges elhelyezéséről szabályszerű elismervényt átszolgáltatni köteles. —

Vevő köteles a vételárt két egyenlő részletben és pedig az elsőt 30 nap, a másodikat 45 nap alatt, mindig az árverés napjától számitott 5% kamattal együtt a titeli kir. adóhivatalnál lefizetni.

Kelt Titelen, 1896 évi november hó 18-án.

Ján, s. k, kir. aljbiró.

7325 sz. tkvi 1896. 475 1—1

Árverést hirdetmény kivonata.

A titeli kir. járásbiróság mint tkvi hatóság ezennel közhirré teszi, hogy Kohn Jakab ujvidéki lakós végrehajtatónak a megszüntetett Vukobrád féle zsablyai 349. számú házközösség jogutódai végrehajtást szenvedők ellen 350 frt tőke s jár. iránt folytatott végrehajtási ügyében a titeli kir. jbiróság mint tkvi hatóság területén a zsablyai 610. lapsz. tjkvben Vukobrád György és Lyubicza tulajdonául felvett 349. ö. i számú ház 800 □öl beltelek, 96 □öl kert 379 frt. A f I. 154. hrsz. 1 hold szántó, 180 frt. becsáron, valamint a zsablyai 4605. lapsz tjkvben Vukobrád Mladen hagyatéka Vukobrád Lyúba és kisk. Vukobrád Uros, Zsárko, Milos tulajdonául felvett D 155. hrsz. 2 hold kaszálló 292 frt G 149. hrsz. 800 □öl szántó 73 frt, A f II. 154. hrsz. 1 hold szántó 180 frt, B f II. 154. hrsz. 1 hold szántó 180 frt, C f I. 154. hrsz. 1 hold szántó 180 frt, — C f II. 154. hrsz. 1 hold szántó 180 frt, E novoszeló 38. hrsz. 900 □öl szőllő 70 frt becsáron nyilvános árverés utján el fog adatni. —

Határnapul 1897. évi január hó 25-ik napjának d. e. 10 órája Zsablya községházához kitüzetik azon hozzáadással, hogy az ingatlan ezen határnapon a becsáron alul is el fog adatni. —

Kikiáltási ár a fentebb kitett becsár, melynek 10% venni szándékozók készpénzben, vagy az 1881. évi 60. tcz. 42. §-ában jelzett árfolyammal számitott és 1881. évi november hó 1-én 3333. sz. a. kelt igazságügyminiszteri rendelet 8. §-ában kijelölt óvadékképes értékpapirban a kiküldött kezéhez letenni, vagy az 1881. 60. tcz. 170. §-a értelmében, a bánatpénznek a biróságnál előleges elhelyezéséről szabályszerű elismervényt átszolgáltatni köteles. —

Vevő köteles a vételárt két egyenlő részletben és pedig az elsőt 30, a másodikat 45 nap alatt, mindig as árverés napjától számitott 5% kamattal együtt az ujvidéki kir. adóhivatalnál lefizetni. —

Kelt Titelen 1896. évi augusztus hó 21-én.

Ján, s. k. kir. aljbiró.

ОСНОВАНА 1866.

Трговина шпецераја-деликатеса и вина

Љ. СТЕФАНОВИЋА СИНА

У НОВОМ САДУ. 434 7—

ГЛАВНА УЛИЦА БР. 27. — ТЕЛЕФОН БР. 76.

Препоручује своје обилато снабдевено стовариште шећера, каве, пиринча, свећа, зејтина, бадема, грожђа, француска и мађарска коњака и шампањера, ликера у сваковрсном избору, **прашке шунке**, пресне и куване, фришких сардина, руса, Ostseeheringe, јегуља маринираних и у сулцу, рака, форелни, ајвара, тунфиша, Rheinlachs, конзервираног бифтека и паприкаша, фришких маслина, малага грожђа и Princessбадема, кандираног воћа у великом избору, доброг руског теја и разна енглеског тој-брода, француске чоколаде и особито финих салон-бонбона, разних сорти сирева, панчевачког пива у флашама, Märzen и königs — **Баварског „Spaten“ пива у флашама**. Разна десерт-вина: Malaga Sherry, Chablis Madeira, Medoc, Bordeaux, Lacrimae Christi, Volnay, Токајског, Liebfrauenmilch, Niersteiner, бела тафел-вина старог и гарантирано чистог:

Ermelléker у бутељама по		50 нов.
Magyaráder у „ „		55 нов.
Neszmélyer-Tischwein	1 флаша	58 нов.
Burgunder црно вино	1 „	60 нов.

Свагда свеже минералне воде.

Сунђера, разна Toilette-сапуна, глицерина, викса за паркетне, Bernsteinlackфарбе у разним нијансама за патосе, лака енглеског у сортама и т. д.

ОСНОВАНА 1866.

7451. sz. tjkv 1896. 476 1—1

Árverési hirdetmény.

Az ujvidéki kir. törvényszék mint telekkönyvi hatóság ezennel közhirré teszi, hogy Dr. Ćirić A. Milan végrehajtatónak Kuzmánovits Lázár s társa végrehajtást szenvedők elleni 50 frt tőkekövetelés és járulékai iránti végrehajtási ügyében az ujvidéki 3083. sz. tjkvben A † 5538—5541/2 — a hrsz. szántóra az árverést 1116 frtban ezennel megállapitott kikiáltási árban elrendelte, és hogy a fennebb megjelölt ingatlan az 1897. évi január hó 27-ik napján d. u. 3 órakor a tkvi hivatalban megtartandó nyilvános árverésen a megállapitott kikiáltási áron alól is eladatni fog.

Árverezni szándékozók tartoznak az ingatlan becsárának 10%-át vagyis 111 frt 60 krt készpénzben, vagy az 1881. évi LX. t. cz. 42. §-ában jelzett árfolyammal számitott és az 1881. évi november hó 1-én 3333. sz a. kelt igazságügyministeri rendelet 8. §-ában kijelölt óvadékképes értékpapirban a kiküldött kezéhez letenni, avagy az 1881. LX. tcz. 170. §-a értelmében a bánatpénznek a biróságnál előleges elhelyezéséről kiállitott szabályszerű elismervényt átszolgáltatni.

Kelt Ujvidéken a kir. törvényszék mint tkvi hatóságnál 1896. évi novem. ho 5-én.

Kühnel,
kir. trvszéki biró.

Број 94./ex 1896. 471 1—3

Објава.

Српска црквена православна општина сенћанска овим до општег знања ставља, да своју властиту кућу, која се налази на сенћанској главној пијаци, а где је сад пивница смештена, под закуп издаје.

Ова кућа састоји се из више просторија, подрума и двориштa. Сем тога издаје сада поменута општина и своја четир дућана са побочним собама и подрумом, налазеће се у црквеном дворишту на главној пијаци.

Закуп траје почињући од 24. априла 1897. год. до 24. априла 1900. год. по нов. кал. дакле три године.

Јавна дражба одржаће се 4./16 јануара 1897. г. у 2 сата после подне у општинској дворани. —

Опширнија условија могу се у општинској писарни у званичним часовима видети, где се и писмене понуде предати могу.

Из седнице црквене одбора, држане у Сенти 4/16. децембра 1896. год.

Ђ. Теодоровић перовођа. **Милош Николић** председник.

Стечај. 470 1—3

Овим се расписује стечај на упражњено место учитеља на српској четвороразредној мешовитој верозаконској салашкој школи у Сенти, која се издржава из „Закладе блажене успомене Ђене Брановачког и супруге му Иде рођ. Вујић“.

Ово место салашког учитеља сенћанског скопчано је у смислу опоруке и основног писма са годишњом платом од 500 фр. а. вр. и у новозиданим зградама, са слободним из две собе, кујне, кућера (шпајза), подрума и тавана састојећим се станом, са шталом и шупом. Ове зграде налазе се на земљишту од два дистриктска ланца земље, од којих један део сачињава авлију, а од другог дела дужан је учитељ четврт ланца земље, у смислу основног писма, на воћарску и повртарску башту за обучавање школске деце употребити.

Остатак од поменуте непокретности — на коју заклада плаћа порезу — има право да ужива учитељ. —

Изабрани учитељ биће дужан у смислу постојећих народно-автономних уредаба и законских определења, звање своје отправљати, осим тога школску децу у веронауци и црквеном појању а тако исто и у повторној школи обучавати, даље колико му према удаљености те школе околности допуштале буду, особито у пролеће и јесен, са школском децом кадикад свецем и недељом цркву посећивати, тамо као и остали учитељи појати, односно појање црквено потпомагати и испомагати. —

Који жели ово место получити има исказати, да је Србин православне вере и да одговара свима законом прописаним захтевима.

Молбенице са дотичним школским и осталим сведоџбама снабдевене, имају се управити на месни школ. одбор у течају од 6 недеља, почињући од првог увршћења овог течаја у дотичним листовима. —

Из седнице месног школ. одбора срп. сенћанске православне црквене општине, држане у Сенти 14. дек. 1896. год.

Ђ. Теодоровић перовођа — **Милош Николић** пред. школ. одбора.

Најновија литографско-штампана слова.
Само се код нас израђује.

НОВО!

Добили смо, и само код нас могу се оваким писаним словима израђивати прикладне тискарије, као: позивне, посетне, заручне и венчане карте; трговачке обраве (циркулари), јеловници, препоручна писма и т. д.

Послуга брза и тачна, израда чиста и укусна, а цене најјефтиније.

Српска књижара и штампарија

Браће М. Поповића.

НОВО!

Новина на полу штампарске уметности.

10— *Лепше него литографија.*

ОГЛАС.

Стару, на далеко у околини признате **шпецерајску трговину код „три главе шећера“**

Филиалу (оделење)

прекупио сам од госп. Љубе Стефановића, па превео на своје име, и водићу је од сад као самосталну радњу — под мојом, судски протоколисаном фирмом:

Бошко Стакић

трговина шпецераја и деликатеса „КОД ЈЕЛЕНА“, у Новом Саду, на ћошку главне пијаце, број 2, преко пута од српске саборне цркве и соларе, (у кући Харишевих наследника).

У трговини овој провео сам пуних **петнајест** година: као **изученик, помоћник** и напослетку **деловођа**, те од малена још познајем поштоване муштерије, а стекавши у свога врло одличнога госп. шефа пажње и поверења, — продао ми је он, ево, по својој доброј вољи и пријатељству ту своју радњу.

Ја ћу се трудити, да све то оправдам и одјако: да одржим старе а стечем и нове муштерије.

Захваљујући се дакле тим мојим досадашњим муштеријама као деловођа у радњи овој, препоручујем се њима и новима унапред, молећи их за поверење њихово у тој мојој одсад сопственој трговини, уверавајући их: **да ће сваки и сви бити послужени брзо и тачно и најсавесније: ценом најумеренијом, робом најодабранијом — из првих и најбољих извора** трговина великих, с којим сам ухватио свезе трговачке. и пријатељства колегијалног. —

И по свем том, препоручујем најтоплије свима и сваком

ову моју, добро уређену радњу,

са свима њеним артикловима, који спадају у шпецерајску и деликатесну трговину као: **шећер, кафу, пиринач, зејтин, грожђе, бадем, лимуне и поморанџе.** Сваковрсно вариво: **сочиво, грашак, пасуљ** и т. д. Затим **свеће** тако зване „Мили“: мале за собу и велике за цркву; и воштане и лојане.

Права и чиста **меда** од липе и босиљка, **ораха, сувих шљива, лешњика.**

Ораха имадем преко целе године на **велику** и малу продају, правог руског **ајвара** и **теја**, **маслине, урме, херинги**, разних рибица **руса, шпротни, сира, сардина, рума, ликера, коњака, шљивовице праве од босанских бегова**, праве **боровичке** ракије са Карпата за лек и уживање.

Вина правог: херцеговачког, далматинског и талијанског, бела и црна, литру по **30—34 новчића без боце, фине чоколаде и бонбона, разних жигица**, писаће хартије. — Сапуна најбољег „Schicht-овог“ на киле и целе таблеи финог за умивање, надаље сваковрсних **лакова**, Фирнајза, петролеума, Четака, свакојаких боја — за воду, фирнајз, Млеко, сирће и стреку. —

Држим на стоваришту на продају најбољих **српских календара** наиме: **Загребачки најомиљенији „СРБОБРАН“** за год. 1897, **„ОРАО“** и т. д. Препродаваоцима и г. г. трговцима дајем на исте **уобичајени рабат.**

У Новом Саду, децембра 1896.

С особитим поштовањем

Бошко Стакић

449 3—3 Трговина, код „Јелена“.

СРПСКА БАНКА У ЗАГРЕБУ.

ОВИМ СЕ ОБЈАВЉУЈЕ, ДА ЋЕ СЕ

I. РЕДОВНА ГЛАВНА СКУПШТИНА

АКЦИОНАРА СРПСКЕ БАНКЕ

ОДРЖАТИ

НА ДАН 5./17. ЈАНУАРА 1897. ГОД. У 9½ САТИ ПРЕ ПОДНЕ

У ПРОСТОРИЈАМА СРПСКЕ БАНКЕ

СА ОВИМ ДНЕВНИМ РЕДОМ:

1. Извештај управног одбора о раду и полагање рачуна за 1895./6. годину.
2. Извештај надзорног одбора.
3. Одобрење биланса и решавање о давању разрешнице управном и надзорном одбору.
4. Предлог управног одбора о подели добити.
5. Предлог управног одбора о року за уплату 16% капитала (чл. 7. штатута).
6. Предлог управног одбора о некојим изменама и допунама у штатуту.
7. Предлози акционара, ако их буде у смислу чл. 32. штатута.
8. Избор 7-це чланова за управни одбор.
9. Избор 5-це чланова за надзорни одбор.

Акционари, који желе учествовати на главној скупштини, имају своје акције депоновати најдаље **до закључно 28. децембра 1896. (9. јануара 1897.*)**

у Загребу код Српске Банке или:
„ Београду код Београ. задруге за међ. пом. и штедњу.
„ Беловару код Беловарске штедионице.
„ Броду код Бродске штедионице.
„ Вуковару код Вуковарске штедионице.
„ В. Кикинди код Народно-привредне банке.
„ „ „ Вел. Кикинд. Дистр. I. штед.
„ Винковцима код Винковачке штедионице.
„ Вршцу код Вршачке кред. банке.
„ Д. Тузли код фил. зем. Банке за Босну и Херцеговину
„ Даљу код Опћег штед. и припомоћног друштва.
„ Ердевику код Српске задруге за међ. пом. и штедњу.
„ Земуну код Земунске штедионице.
„ Кореници код Српске штедне и припом. задруге.
„ Мостару код фил. зем. Банке за Босну и Херцеговину.
у Митровици код Митровачке штедионице.
„ Н. Саду код Централног кред. завода.
„ „ „ Српске задруге за међ. пом. и штедњу.
„ Пакрацу код Пакрачке штедионице.
„ Руми код Румске штедионице.
„ Сарајеву код Прив. зем Банке за Босну и Херцеговину.
„ Сентомашу код I. Сентомашке штедионице.
„ Срем. Карловцима код Нар. Задруге за међ. пом. и штедњу.
„ Срем. Карловцима код Срем. Карл. задр. за међ. пом. и штедњу.
„ Ст. Бечеју код Бачко-Потиске штедионице.
„ Ст. Пазови код Штедионице у Ст. Пазови.
„ Турском Бечеју код Народне штедионице.
„ Шиду код Шидске штедионице.

У Загребу 19. (31.) децембра 1896.

473 1—1 **УПРАВНИ ОДБОР.**

*) Чл. 21. штатута гласи: Акционари, који желе учествовати на главној скупштини имају 8 дана пре скупштине депоновати своје акције са купонима код управе ове банке или код завода, које управа у позиву на скупштину назначи.

За депоноване акције добијају потврду, која им служи као легитимациона карта за улаз на скупштину.

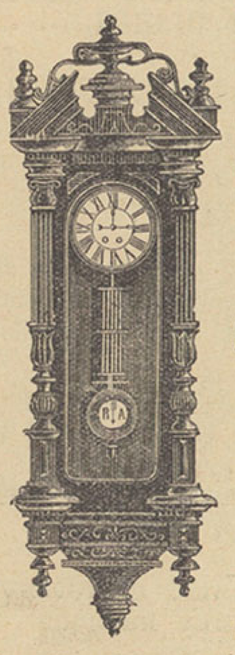

ПОВОЉНА ПРИЛИКА

за куповање подесних

ПОКЛОНА О БОЖИЋУ И НОВОЈ ГОДИНИ.

Од једне **КОНКУРЗМАСЕ** купљена

ЗЛАТНА И СРЕБРНА РОБА

као: САТОВИ, ЛАНЦИ, ПРСТЕЊЕ, ГРИВНЕ, МИНЂУШЕ и т. д.

продају се

по знатно спуштеној цени на партије 458 6—6

код

Адолфа Екфелда

сајџије и јувелира

главна улица број 7, у **Новом Саду**, у кући Георгијевића.

300.000 300.000

КРАЉЕВСКО СРПСКА

ДРЖАВНА КЛАСНА ЛУТРИЈА

ЗА ПРИВРЕДНЕ ЦИЉЕВЕ

Већ је отпочела продаја 13-ог кола српске државне класне лутрије, која се састоји из 5 класа.

Вучење појединих класа обавља се месечно; 4. јануара 1897. г. вучење је I. класе.

У целом колу играју **30.000** срећака, од којих **15.000** морају се извући са добитцима, значи да

ПОЛОВИНА СРЕЋАКА ДОБИЈА.

Главни су добитци: један од 12 000, један од 14 000, два од 15.000, два од 20.000, један од 25.000, два од 30.000, један од 35.000, један од 40.000, један од 50.000, један од 70.000 и један од 100.000 као и једна премија од

200.000 ДИНАРА.

Срећан играч може у овом колу добити

300.000 ДИНАРА.

Осим горњих главних добитака, остали су добитци од 10.000, 8.000, 7.000, 6.000, 5.000 и т. д. и т. д. — Српска држава јамчи за исплату добитака. — Цена срећкама је за све класе подједнака и то 1 цела срећка стаје дин. **24**; ½ дин. **12**; ¼ дин. **6**; и ⅛ дин. **3**.

Уплату за срећке ваља упућивати на потписане овлашћене продавце, најлакше и најсигурније поштанском упутницом. По пријему уплате, срећке се одмах шаљу.

Планове и остала обавештења на захтев бесплатно.

Београд, новембра 1896. год.

Кокановић и Васић

Овл. прод. срећака срп. држ. кл. лутрије.

457 8—12

300.000 300.000

Власник и издавалац: Дружина Браника. Одговорни уредник Никола Јоксимовић. Штампарија Браће М. Поповића у Новом Саду.

Сајидски лик.

(Од Шилера.)

Један младић науке у славни Сајис хита,
Да свећеника мисирских тајну мудрост
испита,
На огњедуха крилих узлетео ј' у
страшни вис;
Јерофант заман световô: Синко, пашћеш
у анбис!
„Ил све, ил ништа! површност презирем,
„А „мање“ ил „више“ у истини не назирем.
„Је-л твоја истина блаженство да опија?
„Да нектар знања срком испија?
„Да сипа благо, сад пљуском, сад истија?
„Зар она није једна само, нераздељива? —
„Одузми складу један тон; реци, шта бива?
„Из дýге шарне узми само један шар,
„Све оно друго оде у расквар!
„Сви звуци сложни чине тек армонију,
„Све складне боје дају шар-чаролију.
„Ја хоћу истину, знање целцато,
„А ташти наук хитам у блато!“

Тако зборахy. У средини храма округлог
Дизао се горостасни кип, од камена бог.
У светој тишини младићу с' чудо причини,
Кад смотри вео на камен-личини.
Погледи вођу. „Кажи, шта се то скрива
„За овом копреном?“ — „Истина жива!“—
Рече свећеник. — „Умукни!“ — плану
ученик.
„Авај, ја жудим да сазнам сушту истину;
„На лице њено мећу ево личину.“

„Божанство питај о том“, рече свећеник,
„Самртна рука не сме открит' свети лик!
„Дрзне-ли грешник да пре мене учини,
„Тај ће — вели божанство, — „Но?“ —
„У очи тај ће погледат' истини!“
„Да чудна пророштва! А зар ти ниси хтео
„Да докучиш шта скрива тајни вео?“
„Ја? Зацело не; не бејах лаком,
„Не бејах никад у искушењу том.“
„Не појмим! — Кад само овај танки зид
„Од праве истине растављa ми вид.“
„И закон неки! — упамти сине мој;
„Овај танки застор чудноват је крој,
„За твоју руку врло лак, то јест,'
„Ал претежак, падне-л' на савест!“

Отиде младић мишљу уљуљан.
Радозналa жудња рушила му сан.
У глухо доба, горућ у грозници
Из постеље се диже к тајној гробници,
Кô неком силом — авети паклене
Доведоше га до мете жељене;
С високог бедема још један смели скок,
И ено га већ сред храма округлог.

Мртва тишина — самртни страх
Срце му обузе, стаде му дах.
Потмули одјек корака лаганих
Прекида мир духова сананих.
Одозгор, кроз отвор кубета
Сребрним сјајем месец затрепта,
А страшна слика, тајанствен' вео,
Указа се живи апђео.

Нога му клеца; приступи ближе,
На светињу дрска се рука диже.
У исти мах, као муња ледена
Проструја кости младића сметена.
— Несретниче! ти срљаш у пропас'! —
Завапи мирне савести глас.
— Да кушаш Бога, жеља ти ј' пуста,
— Зар не знаш, шта зборе пророштва уста?
„Ниједан смртник не сме пре мене
„Открити тајне копрене!“ —
Ал друга мис'о кроз главу сину:
„Ко дигне вео, нек' види истину!“
Не марим шта је, од ничег не презам!
И силно повика: Хоћу да погледам!
Погледам!
Одјекну храмом кô грохот стократан.

Рече, и тајни подиже вео.
Но, питате, па шта је видео?
Ја не знам. Тек сутра у зору
Затекоше бледа као на умору:
Код подножја Изиде несвешћу опрхрван
Лежаше укочен — младић кукаван.
Шта је све овде видео и сазнао
Ником ни словца није казао.
Ведро се лице натушти за навек,
Дубока грижа немаде лек.
Радозналости тешке измучен' роб
Пре времена леже у ледени гроб.
Последње речи беху му уздисај:
„Тешко сваком, ко својом кривицом
„Истини хита у срећни загрљај;
„У место сласти, сока медена,
„Испиће пехар отров-пелена!“

Др. Л. Г.

На врелим даскама.

Било је то пре неколико година. Седим ја у „Матици“ и читам рукопис неке веселе трагедије у шест чинова од незнаног писца, у којој главни јунак погине одмах у првом чину. При завршетку тога чина стоји ова опаска пишчева: „Иван (главни јунак) преврне се на другу страну да публика види, да није сасвим мртав“. Затим се завеса спусти.

То „сасвим“ вреди новаца. Ја сам се грчио од смеха и дуго нисам дошао к себи. У некој потајној слутњи прелистим цео други чин и — нисам се преварио. Јунак Иван, хајдучина нека, погине опет, али ни овом приликом није био „сасвим“ мртав. То му се десило тек при крају шестог и последњег чина. Са ускликом „Слободо златна!“ сруши се Иван, погођен из пушке, и остаде мртав. Разговорна му уста умукоше за навек, по свој прилици зато, што није било више чинова.

Ја још весео и раздраган а приступи ми г. А. Хаџић и рече ми смешкајући се:

— Баш сте добре воље, Милане! Хајд, да употребим прилику. Наша женска задруга хоће да приреди дилетанску представу а Ви бисте. . . .

— Врло радо, само не тражите од мене да морам умирати па најпосле и умрети.

— Какво умирање! Пре се можете оженити.

— Шта! Онда ћу радије и . . . .

— Дакле стоји и ја Вас могу пријавити. Избор шаљиве игре и све остало моја је брига.

Тек се на улици досетим „сасвим“, шта сам обећао. Признајем, да умирање хајдука Ивана нисам баш најмилокрвније спомињао, јер сам њему приписивао, што сам тако готово лакоумно пристао на позив г. Хаџића.

За ручком ме запита мати, што сам тако забринут; ја јој кажем.

— Па нека, насмеја се добра мати моја. Покушај и то, ваљда се не ћеш осрамотити.

Недељу дана доцније биле су већ и улоге подељене. Приказаћемо две кратке шаљиве игре: „Исти истоветни“ и „Поклон“, које су нарочито за ову прилику преведене. Прву је превео г. Ј. Г. а другу г. С. П. Ја сам добротом г. Хаџића добио у свакој игри по једну улогу; — ох, Иване!! У првој ћу бити неки лакомислени муж, који радо „странствује“ а у другој неки постарији чика.

Почну и пробе. Ишло је свакојако. Једна је „особа“ претеривала, друга је била опет сувише млака. Мука жива за г. Хаџића; и док је он горе на позорници говорио и показивао, дотле је у подземном одељку а под заклопцем оним шаптач г. С. Ж., наша драга „чакља спасенија“, све то већма промукао. Матере наших привремених свећеница музе Талије врло су му брижно препоручивале пет-шест врсти теја, приснички завој око врата и топле чарапе на ноге, само да оздрави до одсудног часа. Други дан био је већ здрав, али не за то, што је бајаги употребио препоручене лекове или што је сисао бонбоне, које су му уплашене родитељке у изобиљу донеле, већ што се својски испавао те тако одрадио велику рештанцију од пређашње ноћи.

Најживље и најсрчаније улегао је у своју улогу г. П. Д., овом приликом „Пфицнер“. Кад је својим прутом требао да попрети и да замахне, он је одмах и ударио. Сви смо били у опасности, зато смо се и држали у пристојној даљини од њега. Тешко оном, на кога се срдио а срдио се на све, морао се срдити, таква му је била улога. Бадава му је г. Хаџић доказивао; г. П. Д. слушао га је, али „Пфицнер“ није, није могао, није умео.

Ја сам своју улогу учио и код куће, пред великим огледалом, и све је ишло добро: стајао сам као што треба, кривио сам се, развлачио лице, смејао се, викао — — да ме је какав непосвећени гост из прикрајка гледао и слушао, дошао би, нема сумње, на свакојаке мисли. На проби је опет ишло све натрашке; нисам имао огледала да контролишем своје покрете а буниле су ме и друге „особе“. Најпосле баталим огледало и предам се сасвим упутствима г. Хаџића.

Наше колегинице, гђце Д. П. и М. Б., знале су своје улоге у прсте, али какве вајде, кад су с течном монотонијом говориле било у афекту било у мирном расположењу. Г. Хаџић их је упућивао: гукао им је, горопадио се, сиктао је, говорио је кроз плач — аја! Код гђце Б. још је и успео али код гђце П. баш никако; та се просто бојала па бојала.

Занимљив је био г. Б. Р., слуга „Филип“. Он је већ био глумац и то прави правцати глумац, те га је било вредно гледати, како с неким сажаљавањем прати неприлике наше на позорници. Он би то друкчије, боље, савршеније; могао би готово заменити и г. Хаџића.... И њему доделише улогу слуге!

С другим комадом ишло је још теже; било је више особа те тако више и шепртљарије. Једина гђца М. Б. (друга „М. Б.“) била је са улогом својом начисто: ничег се није бојала и одиграла је своју партију да не мож' бити боље.

Најпосле дође и велики дан, дан представе. Матере наших „глумица“, бледе и забринуте, гледе с тешким уздасима горе на плаво и ведро небо. Свака има у једном џепу малу флашицу с неком оштром течношћу а у другом неколико рубаца. Кад излазе на улицу свагда пролазе мимо саборне цркве. Слушкиње им по неколико пута јуре на улицу да пожуре фризерку, која баш данас.....

Спустило се већ и вече, благо и тихо, као што је на обалама Гвадалквивира; из берберниице једне чује се и глас тамбурице. Иначе свуд тишина и мрак. Само се кроз хлебарску улицу жури свет, разговарајући се о дневним потребама, а не мислећи на живо куцкање оно неколико људских срдаца, чијих се господари и господарице у тешкој невољи купе око г. Хаџића, уверени, да ће им и поглед његов помоћи. А г. Хаџић? Он мирно и полугласно дели последње заповести, дотеривајући сјајно и богато намештену канцеларију адвоката Вирблера.

С оне стране завесе шушти и зуји, ври и бруји као у огромном мравињаку, кад пролетње сунце оживи те вредне инсекте.

Уједаред зацикну звонце. И с ове и с оне стране завесе завлада махом тишина — страшна тишина. Глумице и глумци постадоше с две нијансе блеђи а погледи им падају и нехотице на „чакљу спасенија“, која мирно као судбина чучи у кућици својој и чека згоду, да по старој но не позоришној пракси заборавним говорницима добаци реч у најодсуднијем тренутку.

Звонце зацикну по други пут и завеса се подиже у вис. . . .

На позорници стоје Филип и Пфицнер, али шта су радили, не умем рећи. Нека ме ватра подиђе, пред очима ми поче светлуцати, у ушима зујати; ја стадох живо петљати око гајтана на шлофроку свом. Тек кад Филип пројури поред мене и кад срдито прогунђа: „И одадре ме!“ дођох к себи и од тога часа постадох господарем над собом. Само ми је још један тренутак остао магловит, тренутак кад ћу изаћи пред публику.

Поред наслоњаче стоји моја жена и спрема се да ми очита буквицу; денунцирали су ме, да ноћу тумарам. Паде и реч, после које имам ја да говорим, у први мах још иза кулиса. Свуд око мене тишина, и жена ми чак ћути, кад из сред тишине те изви се мој глас, мој рођени глас: „Не, не, ти је не умеш зготовити“. Затим се појавим у сред светлости и наставим. . . .

Публика ме гледала врло милостиво, бар се мени тако учинило. У првим редовима спазим добру матер моју и речи њене „ваљда се не ћеш осрамотити“ прозујаху ми кроз главу; ја — ја се и нисам осрамотио. Био сам на позорници заиста као код куће и само ми је донекле сметала новина ситуације.

Кад сам свршио призор свој, одем опет у кулисе. Ту нађем г. Хаџића око Пфицнерове жене, која треба да изађе на позорницу али не сме. Предложим да се дозове Пфицнер, који би као муж. . . . Но г. Хаџић не пристаде на то, већ понуди своју руку гђци П. и одведе је до врата таман кад је требала ступити на позорницу.

Тако су све особе у делу „Исти истоветни“ ушле у ватру; прешле је још нису а кад се десило и то, није било ни једне, која није мање више опрљена била. Мени су понестали и брци и обрве и коса с главе — бар сам се за игру „Поклон“ маскирао тако, да што већма личим матором чики и Шваби.

Догађаји па пробама „Поклона“ дали су ми повода, да напишем шаљиву игру „На добротворну цел“. Та је игра и приказана али осим смеха неутралне публике и срдње „дотичних“ особа није имала много успеха.

После тога вечера ја сам још неколико пута ступио на позорницу, али признајем, да се нисам никад више сам собом тако провео и забављао, као на пробама и на представи шаљиве игре „Исти истоветни“, кад сам први пут осетио, како су вреле даске на позорници.

М. С—ћ.

За што мала деца плачу?

Написао др. Никола Вучетић у Београду.

Каква је милина и мио дар божји ма и једно слађано невинашце, а некмо ли бисер-венац богодара, златна кита малишана данас на дому, око сретних и задовољних родитеља, у изобилну краљевом двору или око убоге софре патника сиромака, најлепше нам приповеда божитња слама и бадњак, божитња чесница и колач! Какво благо, какву ненакнадљивост, какво добро овог света ужива Србин у деци својој, видимо му из клетве, тешке клетве омрзнутог лица, кад му довикне: „да бог дао, не заплакало ти дете на дому“ или „темељ ти се разорио!“ а под темељом децу разумева! . . . .

Па, збиља, нема блага, нема добра овог света, које би било кадро дати сретним родитељима оно уживање, које им пружа осмејак, мешкољење, радовање, па и плач њиховог невинашцета. Сва празноћа и празан и бескрајан поглед у очи вечности и страхота њихова ишчезавају испред нас првим гласком, који долеће до ушију наших са усана новорођенчета — првим плачем.

Први плач дететов преобраћа до сад празну и тиху кућу у пуну и живу; досадање радовање у рајско миље; досадању срећу и задовољство са неизмерном будућности у великој вечности у истинско рајско уживање једног дела те вечности. Па ипак та неописана сила, која својом снагом тај преобраћај ствара, последица је најобичније непријатности, јер тај први гласак, који невинашце нама у виду плача шаље, проузрочен је непријатним осећањем, које му је причинила околина, у коју је дошло. Замислимо себе, у сред лета, у каквом топлом купатилу, где се топимо у миљу од умерене и пријатне топлоте, па на једаред, са свим изненадно, попаднемо у једно одељење, у простор какав, где је хладно, промаја на све стране, можда и слеђено и снежно. Зар се не ћемо стрести и згрозити, а можда и с болом јаукнути! Такав утисак, од прилике, мора да има и мало новорођенче, кад ступи на овај свет, јер оно до сад знађаше само за једну непроменљиву топлоту и пријатност, које му даваше срце и утроба мајчина. И оно прима ту до сад непознату му непријатност са плачем: непријатан му је ваздух, у који је дошло; непријатна му је подлога, на коју је стигло; непријатан му је начин живота, којим је живети почело, али на који се тако брзо навикнути уме и мора.

Гласан, јак први плач знак је снаге и чилости, којом нови човек ступа на поприште животне борбе; то зна и сва околина, у коју стиже и која му се тако усхитно радује. Слаб, потмуо, готово нечујан плач или утајеност знак је ослабљености и поремећености у организму дететовом, те не може примити утиске новог света дубоким дисањем, не може пустити маха животу и љутнути се на непријатности новог положаја, па снажно заплакати. Колико невинашцади пропада и гине у том тренутку без лекарске помоћи! Па није ни чудо! Тако рећи, освештаном навиком се лекарева помоћ тражи при порођајима само у најгорим и најтежим случајевима, где је већ непосредна опасност за материн живот, па и ту у последњем трепутку, и не осврћући се на живот дететов. Иначе је, по тој навици, прави саветник и помоћник бабица или, можда, „стара и искусна“ сусетка или каква тетка даљег колена. При правилном току порођаја и не пада ником на памет, да се побрине и за лекара, те да помоћ, према потреби, буде близу, брза и разумна. Кад би лекар увек био при руци, за колико би се број „мртворођене“ деце смањити морао! . . .

Првих часова треба дете да спава, кад је намирено и кад му је све подесно намештено, навикнуто већ на нов живот. Узнемиреност и непрекидан плач значи или болешљивост или неподесан положај, жуљење пеленама или узнемиривање насекомима. Видећемо, где многа мати, једва што је

одахнула од болова, опомиње, да се не заборави метнути мало детенце за часак под кревет, „да буде добро и да не плаче“. Празноверица ова нам показује, колико мало таке матере мисле о узроцима немирноће и плачљивости дечје и колико мало знају о њима. Буде ли једном за свагда мати знала, да се дете без узрока заплакати не ће, она ће помишљати, ако јој се дете узнемири, па који од горњих узрока или ће га можда узнемиривати немирноћа и вика и лупа око њега или јака светлост у соби. Прва једно два дана ће новорођенче, ако му је све подесно, провести већином у спавању, можда ће се који пут морати заварати искуханом водом. Међу тим обично не бива тако. Већином је новом човеку нешто неподесно; можда га, што је најобичније, његово ново одело, његове пеленице где год жуље и он плаче, те га залажу којекаквим чајевима или га задајају туђим млеком или залажу крављим млеком, док матери млеко не надође и новорођенче ремети већ првих часова свога живота сваривање, а природно чишћење, које материно прво млеко има да произведе, такођер бива осујећено. Не буде ли тако, сачека ли се прво дојење, које произведе јаче покрете у цревима дететовим и чишћење, скопчано са малим боловима и плачем, опет га залажу чајевима и дају прилике правом разболевању дететовом. Ето нам јасне слике, како је потребно да нам буду јасни узроци дечјем плачу, а ако их не знамо, да потражимо мишљење лекарево, да их њиме сазнамо.

Често ћете видети, где детенце, кад га метну у купатило, врисне, „као да је ошурено,“ а мати вели, да је вода обичне топлоте; међу тим, кад видимо другу децу у води, она су блажена и слична малим анђелчићима. За што је оно вриснуло, а ова уживају у купању? Свакојако овима је угодно, а оном првом је нешто непријатно. Можда је вода према обичној топлоти дететовој сувише хладна или сувише топла, ма да нам је мати му тврдила, да је вода била обичне топлине. Она је одређивала топлоту својом руком, дакле приближно, а ја сам видео не једном, где се тим мерењем одступи од потребне топлоте — око 28⁰ R — и за 10 пуних степена. Колико је детету купање здраво и нужно, толико више је нужно пазити на топлоту купатила, те се чувати сувишне топлоте или прекомерне хладноће. То се може само топломером постићи.

Врло често видимо, да је дете задовољна израза у лицу и весело, док је у купатилу, а чим се извади из воде и метне у пелене и стане њима брисати и трти, оно нада вриску. По кад и кад ћемо чути, где веле, да је дете љуто и да за то плаче, а и не мисле, да је нечим детету вред нанет; или је при пренашању из купатила негде руком приштинуто или пак да га пелене својом крутошћу и грубином жуље и гребу. А и иначе при повијању, кад се и нехотице направи бора од пелена, често се детенце узнемири, па кад се поново уредно преповије, оно се умири. Ово последње зна свака мати, и ако можда неје о правом узроку размишљала.

Плачљивост дечја, често непротумачена, даје необавештеној околини прилике, да дете сматрају јетким, плачљивим, љутим итд., а да преврну само јастучак, нашли би узрок можда у једној једитој буви, или можда што се дете овлажило, или што му је околина немирна, што је лупа и вика. Позната је ствар, да дете ваља почети изображавати већ првих дана његова живота, па као што га је лако навикнути, да држи у извесне часе оброке т. ј. да у извесно време, на одређене размаке, сиса, тако и да спава, а и да се овлажи. Да богме, да је детету влага непријатна и оно ће се јављати плачем, ако је на то навикнуто, чим се овлажи, а повијањем у свеже и суве пелене избећи ће се рђава последица тога влажења т. ј. оједање.

Многе матере, да богме из неразумевања и из незнања, чим им се дете заплаче, мећу га на сису, не питајући, за што дете плаче, те да се прави узрок отклони. Последица тога неразумног поступка је неуредност у оброцима и поремећење у сваривању, катараличност цревљана, болови у цревима и опет — плач. Јасно је дакле, да се увек мора тражити узрок, за што дете плаче, и гледати да се тај узрок отклони. У погледу на оброке, разуме се, морамо се брижљиво придржавати одређенога времена. Народна пословица, „и дете не добије да сиса, док се не заплаче,“ не сме бити водилицом тога времена. Кад дође рок, оно треба да добије сису, ма и не плакало; тако ће се оно почети навикавати из малена на ред и поредак. Глад је кадра изазвати јаку непријатност, због које би се дете расплакало; но кад се време оброка обвикне, ретко ће се то кад десити, да глад буде узроком плачу.

Кад дете стане разбирати око себе и кад стане разазнавати и примати утиске из своје околине, оно их може примити пријатно или непријатно. Већ четвртог, а насигурно петог месеца може се дете преплашити и вриснути и у плач бризнути услед каквог изненађења. Разуме се, да су сва заплашивања мале као и одраслије деце бесмислена и она рђаво утичу на неговање дечјег карактера, као год што је бесмислено и управо шкодљиво по душу дететову и развој његове уобразиље приповедање им којекаквих чудноватих гатака и бајака!

Свако дете се осећа уморно и нерасположено, као год и одрасли, пре спавања. Отуда је и јасно, да деца врло често плачу и кенкају пре него што хоће да заспе. Ношање или љуљушкање у тај тренутак, ако га знамо, подесно је. Да богме да је погрешно сваки плач хтети утолити љуљањем или цупкањем на рукама. Дете треба у 24 сата да је бар 3—4 сата на рукама, да се ноша; али то да не буде утишавање плача, већ одмор од непрестаног лежања. Сваки плач мора имати свој узрок и он се мора отклањати отклањањем узрока. Да богме да је поступак појединих родитеља управо варварски, кад пусте децу да плачу, док од замора не престану, мислећи, да су им деца јогуната, те да ће их на тај начин „реду“ навикнути, ако их оставе да плачу.

Истина бог, дете се може расплакати и неиспуњавањем неких навика. Коме неје знано, да дете, коме се тепало и говоркало месецима и уз које је неко увек био, за један трен, где је остало усамљено, врисне, као да су га највећи боли спопали? Ко неје видео, где дете бризне у плач, ако је у одређено време метнуто на сису, па опет, ма из каква узрока па ма и на један трен, скинуто са ње? Ко није гледао дете, навикнуто на извесно трајање купања, где се заплаче, ако си га одмах при почетку купања извадио из воде и стао брисати? Међу тим навике ове утицале су на душу и карактер дететов као тачна уредност и неизвршавање истих било би погрешно. Присвајањем таких појединих сталних навика изображава се сталност и уредност духа потоњег грађанина. Разуме се, да ће у овим врстама плача најјаче се показати моћи слика правог темперамента дететова.

Још у два вида је детињи плач врло значајан; у болести и кад се плачем дете умиљава, мази. Колико први порази и скруши душу родитељску, толико је други сладак и мио, као и љубак осмејак на детињем лицу. Нерасположење и плачљивост у болести је дужег трајања и нестаје их тек уклањањем саме болести.

Колико греше многи родитељи пред богом према свом породу, кад, и ако нешто забринуто, гледе, кроз неколико дана, где им је дете „кисело“, кенкаво, плачљиво, сводећи то можда на јогунство или злоћу његову! И опет се мисле, тужни, да деца без узрока плакати не знају. Колико пута се тражи лекарска помоћ већ доцкан, ма да је нерасположење и плач дететов већ одавна захтевао лека! . . .

За то, добре мајке мале Срчади, тражите увек узрок, за што вам ваше чеданце поплакује, а не знате ли га наћи, побрините се, да вам га лекар помогне наћи, па сретне руке и — отклонити! . . .

Како се Мијат овесели о бадњаку.

Приповијетка **Н. Граовскога.**

I.

Давно је и у далеко чувено богатство у кући Мијата Гворовића, у селу Водигазу. Ту има свега и свачега, рачунају тако, да у пола царевине и свој ћесаревини није тога блага, што је у Мијата. Никад се отоле не врну просјак празних руку, никад не пође намјерник из крај те куће, да не благослови и алали труд. Имало се куд доћи Водигазу, особито кући Мијата Чворовића.

Ко би вам умио испричати, шта нема у Мијата?

Обашка му челе изнад куће, дугачке њиве и ливаде испод куће, мало подаље густе бразде зелених маслина и дубрава. У около торови оваца, коза, крупне стоке, а подруми се тресу од ржања бијесних коња седленика. Не задруж је Мијат. Има свега жену и једно дијете, да опростите, женско. Но ту оскудицу намирују слуге и слушкиње, најамници и најамнице, које дају цеван кући па од јутра до мрака и од мрака до јутра дворе малу Спасенију, ћер Мијатову. Сва је остала брига на једној, а Спасенија на другој страни. Развукло се дијете, размазило до краја док већ и порасте.

Водигаз је у присоју, према мору на међи Црне Горе и ћесаревине. Сељани се, у ово доба, готово небројили ни тамо ни амо, били за себе, а с објема странама у миру и љубави. Кад би им затребало суда, слушали су оно, што им је речено са Цетиња, ако ли је да се по за гдјешто узме која пара, богме су узимали из ћесаревине, као ће је богаштина, и у крађу су по неки пут слазили Водигажани у ћесарску.

Кућа Мијатова је на ударцу, изнешена на облој равној главици, таман према мору. Не прође готово ни једне поћи, да у кући Мијатовој није намјерника, госта на конаку. Онда се уз њега покупи и остали сељани, дођи на посједак, па се причај с гостом или слушај гуслара, који би сваке вечери загудио крај огњишта у кући Чворовићевој.

Гуслар пјева бојеве између Срба и Турака, пјева Јанковића и Смиљанића, и Краљевића Марка и Мусу Кесецију. Турци су љуто гинули од српских сабаља уз вјеште звуке гусларових жица. Турци гину, а Водигажанима мило, весели, па се смију уз густе димове, што су одбијали из чибука. Гуслар пјева пјесме, слави јунаке, сијече на буљуке и Турке и Латине, а Водигазу мило, па се питају:

— Ама, да речемо, које је вјера нечистија, прозориће који, да речемо: турска или латинска?

На то би питање вазда одговарао Обрен Ђук овако:

— Чуј га, чуј сад!....

А знаш ли ти, болан не био, ђе је била џамија лако може бити црква, паша, српска.... Удари па џамију крст, ето цркве. А ђе је црква латинска и седамдесет и седам лаката да копљеш у дубину и не би ту смио озидати твоје цркве, чујеш ли, ти, главо!...

Вјера ова паша, српска, са турском је овако.... Ту Обрен састави два прста десне руке један до другога, па их диже у вис:

— А од латинске вјере, наставља Обрен, растављају нас и море и горе — налет да их буде — Латине!.. Обрен Ђук, да искали срце на Латинима, окренуо би се, погледао по дружини, па пљунуо из пуних уста, а затијем запалио симсију и одбијао димове за дуго ћутећи.

Остали сељани слушали ријечи Обренове, нико да му се попријечи, јер су знали, да је Обрен човјек учеван, вјешт сваком послу, а већ што се вјере тиче не питај!....

У селу су сви знали, да је Обрен и од попа учевнији. Сваког је свеца знао кад долази, које се нећеље посте, кад је Покров или Врачеви, све је знао; с попом се није лијепо гледао, биће с тога, што поп друкче зборише, да се зове ова наша вјера, а не српска.

Поп вели:

Ова вјера истина је наша, ама има и другијех, који вјерују исту вјеру, а нијесу што и ми. Обрен се згури, дође колико шака, па ће: — свак, ко вјерује ову лијепу вјеру — Србин је!...

Сељани одобравају, попа не слушају — Обрен зна боље! Да како...

II.

Једне вечери сио Мијат у високу троножну столицу, церово дрво пуцка на огњишту, Мијат распалио лулу, па гледа у ибричић воде, што лагано кључа крај огњишта. Мијат је посиједио, остарио, ама још јак. Као да је крупно нешто сновао по памети, јер ибричић је и двапут прекипио, кад му паде на ум, да зивне кћер.

Спасенија дође.

— Каву, је-ли, бабо?

— Каву, вели Мијат.

Спасенија је тек настала, узела седамнајесту од мратињскијех поклада. Висока, бијела у лицу, нос јој мало кукаст, подбрадак изнешен, коса црна дугачка. Носила је на глави црвен фесић, као у чаршији, а смијала се вазда, па би јој пристало, кад би се указале двије малене рупице на оба румена образа.

— Не би ноћос никога, ђе-ли је Обрен, сине?

Вели Мијат — обећа, да ће доћи — нема га...

Спасенија диже ибрик из огња, наточи из њега воде у филџан, па свари каву. Стаде мијешати кавеном ожицом, а неко се накашља пред кућом. Спасенија проговори:

— Обрен, видиш, бабо, доћи ће кад је рекао, у њега није друге, кад обећа....

Опет се неко накашља до самих врата, а Мијат вели:

— Ајде напријед, калуђере, напријед!

Калуђером је он звао Обрена, са његове учености. Мијат сједи, пегледује у ћер, прими филџанкове из њезине руке, а овамо јој се смије.

У толико се на вратима указа мушка слика у зеленим широким хаљинама, што се носе по приморју.

— Напријед, што је Бог дао и кућа — вели Спасенија.

Мијат се окренуо окле долази глас и угледавши странца, диже се на поге, пружи му столицу, да сједне.

Дошљак сједе а погледује по кући.

— С којих ћеш страна бити, пријатељу, ако је слободно запитати? вели Мијат.

— Па ме не познајеш, зар? Одговарајући смијеши се гост. Затијем се каза, да је од приморја, из ћесаревине, они исти, што се љетос о Госпођину дневи виђао са Мијатом у манастиру Савини и донио му поздравље из далеког свијета.

— А дошао сад, ударио овијем путем у невријеме, да досади — домаћину и кућној чељади. Нека опросте, вријеме рђаво...

— Није досаде, каже Мијат.

Овој кући добро је дошао сваки добар човјек, мило је свакоме и буди као под својим кровом.

Говори то Мијат, па се сјећа, ђе су га оно хвалили, како му је причало ово момче, у мало га нијесу и уз гусле у пјесми споменули, сјећа се Мијат и опет понуди госта, да буде као дома.

Дође домаћица, и она вели:

— Буди као код своје куће, добро нам дошао!

Гост бијаше млад, лијепих плавих брчића, и плавих очију, у плећима широк, у рукама јак. Сједећи на столици он је разгледао по кући али најчешће би му се око омицало на лијепу ћерку домаћинову. Биће да је и прије по нешто чујао, а сад дошао тек да својим очима види.

Замеће Мијат разговор, одговара гост, Спасенија стала, двори их, па изгледа, шта ће јој отац наредити, домаћица донесе вечеру. Дође и Обрен.

О свему еглеписали. Гост био разговоран; причао о далекој земљи, куд је одио, о дебелом мору, које је прелазио. Па и тамо, неће у туђем свијету, слушао је он за име Мијата Чворовића, говорили му земљаци — чак у Омерици — како он вељаше.

Стотинити пут говорио је он ово, а Мијат је са једнаком пажњом и милином слушао, јер ништа не бјеше волиј, но кад се спомене и похвали име Мијатово, рече се гласовита ријеч, што би га уздигла до четника или харамбаше, крајишника.

Потрајало тако десетину дана. Гост не избива из куће Мијатове. Сједи, смије се, разговара. Домаћица готови и цицвару и попару, мијеси с медом колаче и погаче; домаћин коље једно пециво за другијем, најамник догони вино из доњег приморја, Обрен прича, задијева госта о свему, а гост одговара, одговара на све, а очи му нешто све на Спасенију.

Једном се мало гост нађе у забуни, кад га Обрен запита, кога свеца слави, учиње се као да не чује. Тако се чиљела и Спасенија, нашла се нешто у послу, а затијем стала у крај огњишта, па не скидала очију са госта, са његових плавих брчића и румених усана.

Обрен је одавно рекао, да је гост замађијао Спасенију а Спасенија госта.

Шта ће бити од овога?

То не могаше ријешити најмудрије главе у Водигазу, а Мијат се чинио свему певјешт, ништа да не зна, ништа да не чује. . . .

Свашта се почело нагађати, али једно је забрижило све: Гост је Латинин, туђа вјера! . . . .

Једног јутра извео Мијат госта пред кућу па му казује имуће, и њиве и ливаде и маслине, онамо доље су млини, горе стоке и чобани.

Онда се примаче ближе госту, дохвати га десном руком за раме, па као кријући проговори му:

— Све ће ово бити твоје, твоје и Спасенијно, само ти на аманет моје дијете, јединица је, знаш, и пропадоше га сузе.

Гост стиште старчеву руку, па вели:

— Антон Ћилибарда, ја, има доста и без тога, а док си жив, све ћемо дијелити, зими доље украј мора, а љети овамо. Још

ћемо учињети, да Водигаз више не слуша заповиједи са Цетиња, имамо и ми људи — ето ти, напримјер!

Мијат би се посигурно окосио на ове ријечи, да гост а сада већ зет, не спомену њега, Мијата, који је кадар управљати крајином, па додаде:

— Тако, сине, тако, и нећемо друкче!...

Мијат остаде и даље пред кућом, па гледа у далеко плаво море, како се као тице по њему на сунчаном дану носе лађе на једрима, а гост се врну у кућу. Нађе Спасенију.

— Чула си? пита је, јеси ли чула?

Знам,-одговара она.

— Моја си, старац је благословио, моја до вијека, — знаш ли?

И нека! каже Спасенија.

— Мило ти је?

Мило! Бога ми мило! опет она.

Антон Ћилибарда примаче јој се ближе, дохвати је десном руком око паса, па таман да је привуче к себи, а она га отискује лијевом, а вели:

— Не ваља, посље. . . .

* * *

Гост је отишао, а по селу се просуо глас, да је Мијат Чворовић ћер Спасенију дао за Латинина, из приморја.

Од уста до уста, од гласа до гласа у кратко вријеме знала је сва околина. Ускомјешали се сусједи, кумови, пријатељи, званице. Никад толико граје, толико гунгуле. Водигаз је и на војску одио и био је мирнији но јутрос. Свак је говорио, доказивао и ружио Мијата.

Дође Ћетко Кутлача, сеоски кмет да пита Мијата, шта учиње, што откиде нос свему селу — племену, а Мијат вели, дао је ријеч.

— Драго ми је, за њега ћу поћи и више ни за кога, нијеси ме ти, км те, хлебом ранио! каза Спасенија. Кмет ни једне.

Село на окупу, разговорају све о Мијату, о тешкој срамоти, која снађе Водигаз јутрос са једне глибуље и помамног Мијата, што му је ђаво очи заслијепио, да пљуне на часни крст.

Поп и Обрен нађоше се један до другога.

— У кућу нико, испред куће нико! Чусте ли лијепо момчади! закриче Обрен.

— Водицу му нећу носити, та је кућа погана! вели поп.

— Ни бадњаке за божић не смије брати, ђе и ми остали, нека их бере на страну — отпадник! прихваћују други.

— У кућу нико! попово вели Обрен, — Слакомио се на благо, пусто му остало, па дао ћер нечисти, да нас сачува Бог!

— Нико у кућу отпадникову, нико!

Јеремије Лубарда, тихо, као за себе проговори, једва да се чује:

— Ја један не дајем вјере, е му нећу у кућу, имамо нешто рачуна, не може се тек тако — знаће он Јеремију занаго.....

Пролазили су дан за даном, а кући Мијатовој ни живе душе, путови већ стадоше травом зарастати, Мијата не зову у скупнице, на сијела, лијепа Спасенија не смије доћи у оро међу друге.

Мука је пала на Мијата, ама задата ријеч била је тврда, па још кад се спомене, како ће му зет учињети, да је главар свега племена, чувен и славан. Али ови..... Мијат задрхта.

— Отпадник! Звони му у ушима, дави у грлу. . . .

Спасенији не мичу се испред очи кудраве косе и плаве очи Антонове, а мајка њена сједи и куне ћер, да нема селамета на томе путу. Спасенија стрекну, па да се скине мајци са очију, изиђе пред кућу.

Био први сумрак. Ђевојка стала, наслонила се на дирек па гледа онако у сумрак, а мисли распуштила тамо у доње приморје, и као да гледа вјереника и слуша његов меки глас, па јој се опет учиње, ето свати с пјесмом по њу.... Па, она иде а тамо је сретају туђи људи, друга вјера....

Дође Мијат погурен, оронуо, за ово дана постарио за читав десетак. Домаћица се уклони испред њега, да им се очи не сретају. Сједе Мијат у троножну столицу, метнуо лакат на кољено, а главу на руку па се упањио. Нико не збори.

У неке исказа домаћица:

— Најамници те оставили, више с тобом неће — тражи отуд кога, а показа руком на приморје.

Мијат се чини, не чуо, а скочила му чомрга међу очи.

— Камо те?

„Ђе си, Спасенија?“ пита је мајка.

Ево је! Одазва се крупан, мушки глас испред куће.

Спасенија цикну, а двије снажне руке стегоше јој се око паса, и њој се чињело, како лети некуд далеко у тавну ноћ.

Мијату клецну нога, не мога се маћи с мјеста, а у себи вели:

— Нека, тако и боље! . . .

Јеремије Лубарда донесе Спасенију у сред куће попове па вели:

— Вјенчај попе, ево, мене с овом ђевојком!

— Пост је, сине, не могу сад, причекај . . . одговара се поп.

— Па ко зна, пристаје ли она? Је ли вољна?

— Пристајем ја, каже Јеремија, а њу шта ћеш и питати!?

Сјутри дан зором скочило је све село и донијело бадњак кући Мијатовој. Дође поп, Обрен, Ђук, Ђетко кмет и остали. У најзадње и Јеремије.

Поче Обрен:

Да благословиш, као што су и тебе твоји стари, Спасенија је наша, ако би ти дошло до невоље — ево нас! . . .

Мијат је плакао, бреме му се свалило са старачких рамена. Пољубио се са свијема па и с Јеремијем, а онда гологлав примио бадњаке у кућу.

На далеко, кажу, нема таке домаћице као Спасенија Јеремијина. Заборавила, што је било, сад шика сина — исти отац. . . .

Опасна струја у књижевности.

(Литерарна расправа.)

Неоспорив је велики и судбоносни утецај лепе књижевности на развитак цивилизације и социјалних струја у животу човечанства. Француски велики мислилац Тен упозорио је на неодољиви међусобни однošај међу развитком извесног књижевног правца и развитком извесне литерарне струје, те је увек пресуђивао извесно књижевно или уметничко дело према „milieu-у“, у ком се је дотични писац кретао. Тако ради и Брандес, и та се метода показала до сада најбољом у критичном проучавању разних књижевничких струја и појединих писаца и њихових дела.

Него сада настаје питање, да-ли време ствара: људе, или људи: време? Класични један француски писац негде вели, да је човек увек саздан из тканине свога времена. Али је истина и то, да је време таково, какови су људи тога времена, што са врхова власти, културе и положаја дају правац и обиљежје извесним епохама времена. Гледе тачног одговора на питање: да ли време људе ствара или људи стварају време, палази се човек у истом положају, као онај Дарвиниста, који није знао одговорити на питање, шта је прије на свету постојало, да ли кокош или јаје?

Можда би требало питање другачије уприличити, пак да се узмогне разборито одговорити.

Нама у осталом није овај пут на уму, тиме себи главу разбијати, већ и опет констатујемо, чиме смо овај саставак почели, да је уплив лепе књижевности неоспориво од великога домашаја на развитак човечанскога друштва. То је увек било тако, и у нашем нервозном времену, када се врло мало у ширим круговима озбиљних научних ствари чита, по готово је лепа књижевност једина душевна храна ширим друштвеним слојевима, који осим политичких дневника у опште још штогод читају.

Али људи, који се баве тим послом, почињу у најновије доба опажати, да и лепа књижевност, нема више оног старог конзума, и да најбоље пролазе такови романи, приповетке и песме, што носе на себи обиљежје болесног нашега времена. Само извесне ствари смију у таковим књижевничким публикацијама бити расправљане и само извесни детаљи смију бити, хоће ли се, да књига не остане недочитана, на широко распредени.

Тај нездрави укус дакако неминовно проузрокује декаденцу у књижевности, и од нужде нагони људе, који хоће да живе од књижевничке славе и привреде, да измишљају посве нове облике техници и садржају својих романа и приповести. Тако је постао кондензирани роман, кондензирана драма, новела у афоризмима, и разни други облици модерне, дневне лепе књижевности, преко које ће литерарни историчар морати прећи као преко зујања једнодневне мушице.

Него не само по облику, већ и по садржају почиње лепа књижевност показивати знакове декаденце и блазираности. Стари мотиви и типични назори прелевају се скептичним и циничним рефлексијама, те и оно, што је прије било традиционална светиња, почиње се сада тумачити као психолошка заблуда, као физиолошки монструм, као преживела предрасуда. Ствари, које су писци старијих школа прекривали више мање густом копреном, изнашају модерни веристе, не, како то негде вели Виктор Иго: „dans la sainte unduté“, већ на анатомском столу, под микроскопом за истраживање бакцила.

И таков веризам не ограничава се само на спољашње, физиолошке појаве и ствари, и на психологијске проблеме и осебине, већ почиње и са појединих друштвених установа отресати тобожњу прашину несавремености и чара опс не.

Тако је тамо од осамдесетих година почео у лепој књижевности формални јуриш на установу брака. Није то више оно романтично чезнуће за избавком из робовања у брачној тамници и са нељубљеним, одвратним, силом наметнутим брачним другом; није то вапај за законом о диворциуму, како га још налазимо у романима Жорж Сандице и њених савременика. Сасвим, друга, далеко опаснија струја почиње преко енглеских граница прелазити у немачку и француску књижевност.

И како то данас све брзо иде, није тому давно, што је овакова једна анатема на установу брака у бечком дворском позоришту, у комаду „Liebelei“, од Артура Шницлера, постигла сјајни успех.

— — — — — — — — — — — —

Та опасна струја у књижевности против установе брака зове се: феминистичка струја. Она иде за тим, да се обори установа брака у јуридичком, црквеном и друштвеном погледу, те да ту установу замени култ слободне љубави, т. ј. такова заједница, таково удружење мушкарца и женске, које се не веже за никакове формалности и церемоније код склапања те заједнице, те траје дотле, док таково заједничко живљење једному или другому од тако удружених не престане бити угодно или конвениентно. Феминизам је дакле своје врсте апологија прељежништва за време, без икаквих граница или јамства, осим у колико се коси са казненим законом.

Феминистичка струја у лепој књижевности почела је у Енглеској. Прва смела апологеткиња култа слободне љубави, као заменице легалног брака, зове се: „Olive Schreiner“. Г. 1883. написала је она роман: „Повест једне источне африканске фарме“. У том роману слика се слободна љубав као најоправданија заједница мужа и жене. Јунакиња романа, лепа Линдава, заљуби се у једног лепог младића, који јој љубав љубављу одвраћа, те ју хоће узети себи за жену. Али му Линдава одвраћа, да је она „узвишена над старим предрасудама“. Њој је брак установа, коју је мушкарац само зато измислио, како би жену држао у срамотном ропству и зависности. Поносна и изображена жена мора ту установу сматрати обешчашћењем, јер према тој установи треба да жена буде све само по свом мужу, те се мора у њему изгубити, макар он душевно и морално дубоко испод ње стајао. Већ у том, што девојка у браку губи своје презиме, налази високо изображена лепа Линдава неправду и тешку увреду. Њој се чини недостојним, да жена буде пука ствар, којој тек муж даје обиљежје и етикету. Зато она изабранику свога срца искрено изјављује: „Ја не ћу да се за вас удам, јер не ћу да будем везана. Али како се ми љубимо, то можемо заједно живети у слободној љубави. Дође-ли пре или после час, када се више не ћемо љубити, пружићемо себи пријатељски руке и рећи једно другому: Збогом! Само под тим условом могу бити вашом.“

Дуго се млади љубавник не може за такав однošај решити, али најпосле, превладан од љубави према Линдави, пристане. Ну доскоро Линдава увиди, да он није онај прави, те хоће да га остави, макар да се већ осећа матером. Он ју преклиње, да му буде законитом, пред олтаром венчаном женом, већ ради обзира према друштву, које ће ју иначе одбацити као презреницу и ради детета, што га под срцем носи. Али Линдава му с подсмехом одвраћа: „Ја се не бојим света, те прихваћам борбу с њиме.“ И тиме свршује тај први феминистички роман, који је учинио силни ресенс у Енглеској и преко њених граница.

Доскоро учесташе у енглеској књижевности овакове смеле апологије слободне љубави у облику романа и приповести.

У роману „Небески двојци“ (The heavenly twins) од Cape Grand-а, чита се међу осталим: „Столећима већ жртвује се жена, а да течај света није тиме бољи постао. Ја мислим, да би већ било време, да се покуша са другим системом. Предлажем, да се у будуће не приноси на жртву жена, него место ње нека се жртвује мушкарац.“ Госпођа Evadne, која у споменутом роману, као главна јунакиња ове речи изговара, оставља већ трећи дан после склопљене брачне везе свога мужа, дознав, да је он пре брака с њоме с некојим женама љубав проводио. Ни на смртној постељи неће да о њему што знаде. У истом роману још једна жена на умору говори у присуству свога оца и мужа ове речи: „Вама, представници друштвенога поретка, који је омогућио, да будемо жртвом болести мужевљеве ја и моје дете, немам шта да кажем, али вама, — и ту се окрену с презирним погледом своме мужу, — велим: Далеко вас одавде! Оче, отерајте га одавде, из куће, не ћу тога несретника да пред собом видим.“

Још у грознијој слици приказује Арабела Кенсалу у роману: „Доктор Жанет из Harley Street“-а страхоте брачне везе. Ту главна јунакиња оставља вереника на сам дан венчања, само зато, јер ју вереник хоће да загрли и пољуби. Она се даде на учење медицине, и проучив разне болести деце и жена, осећа се сретном и блаженом, што није остала код мужа маркиза.

Miss Annie Holdsworth иде у проклињању брачне установе још и даље. У роману: „Joanna Traïll“ она хоће да докаже, да жена никада не губи своје чистоће и да је то само неоправдани егоизам мужева, кад захтевају од жене моралну интегралност и чистоћу.

Mrs. Mannigton Caffyn приповеда у роману: „Жута звезда“ (a yellow aster), како се Gwen Waring удаје само из радозналости. Али доскора се покаје, те изјављује: „Само љубав, савршена љубав може посветити брак; црква, прстење: ништа него лудорија.“

Него најжешће јуриша на установу брака George Egerton (mrs. Claremonte), која меће на уста Белинди, јунакињи свога романа: „Keynotes“ ове речи: „Она има женске инстинкте, али мрзи мужеве. Хтела би бити матером, али неће ни мужа ни срамоте. Мужеви су одвратни! То мишљење постаје код жена све општије.“

Из ових кратких набирака из феминистичке енглеске књижевности, како их према поћим саставцима о тој струји из разних врела састависмо, види се, како је опасна феминистичка протубрачна струја у лепој књижевности.

Споменусмо већ, да та струја почиње из Енглеске преваљивати у Француску и Немачку и у Аустрију. —

Тек недавно је француски песник Франсоа Копé упозорио жене на опасност такове струје, која је дакако далеко опаснија за жену, него-ли за мушкарца. Нежни песник као да хоће рећи женама: Има што-шта, у чем је ваше настојање, да будете с мужем равноправне, оправдано, али тек остајте: жене, матере, супруге и сестре; јер тражећи превише, могли бисте изгубити и оно, што сада уживате, баш за то, што сте: жене, супруге и матере, кћери и сестре.

Недавно је у бечком дворском позоришту, како споменусмо, даван уз бурно одобравање комад: „Liebelei“ од Артура Шницлера. Ту се врло симпатично приказује култ слободне љубави, као заменице брака. Кћи једног сиромашног глазбеника живи у дивљем браку са једним младићем, а ни она ни њезин отац не виде у том ништа зазорна. Ту долази изјава очева: зашто да она гледа, како јој младост вене, а да не окуси највеће среће, што је дана жени.“ Писац ту девојку приказује као узор женства, а публика у Бургтеатру одушевљено пљеска и одобрава.

Пуним правом је један критичар ставио себи питање: да-ли ти пресићени богаташи слуте, да је то једна појава револуције против друштвенога поретка, уз који они постадоше оно, што јесу?

Преко Берлина прешао је још један слични драмски комад у триумфу у нашу непосредну близину, у бечки: „Volkstheater“.

То је комад: „Матере“ од Георга Хиршфелда. Ту се као узор женског карактера приказује млада радница, Марија Вајл, која живи у дивљој, слободној љубави са сином богатог фабриканта, те га истом оставља на молбу његове сестре и матере, како би могао, не бринући се за свагдањи лебац, постати знаменит сликар.

Него не само да се у лепој књижевности почиње све смелије славити култ слободне љубави, као заменице брака, већ је такова глорификација слободне љубави постала мало не темељним догматом деклама-

тора социјалдемократских идеала. Познато је, да Бебел сматра слободну љубав једином за постигнуће социјалдемократских идеала згодном заједницом мужа и жене. А недавно је монаковски свеучилишни професор Максо Хаусхофер у брошури: „Die Ehefrage im deutschen Reich“ нагласио, да је крајње време, да се прекине са старим моралним предрасудама, те да се престане замерати самосталној, дозрелој девојци, ако није стекла мужа, да буде ванбрачно учасницом љубавне среће.

Је ли онда чудо, што уз овакове опасне теорије у социјалдемократским књигама и у лепој књижевности учествају они скандалозни примери слободне љубави, као: бегство принцесе Елвире са ожењеним сликаром Фолкијем, бегство принцесе Шиме са циганином Јанчом Риго и бегство једне грофице са једним кочијашем?

Ни хрватска ни српска књижевност није још забележила ни једне апологије слободне љубави на рачун светиње брака. То јој само на част служи. И дао бог, те се не нашло перо, које би такав отров хтело у нашу књижевност унети.

Ј. Храниловић.

С Николом Теслом.

— Мозаик од успомена. —

Било је после подне једнога дана, када се угарска престолница 1892. године спремала, да прослави двадесетпетгодишњицу од крунисања краљева. У ономе мору од страна света, што је и широку Андрашијеву улицу начинио узаном, нађох и једну капљицу из српске реке — свога пријатеља и презимењака Ђоку М. Станојевића, професора и књижевника из Београда. Причао ми је, како је дошао у Пешту на челу једне депутације, да позове Теслу, да дође у Београд. „Депутација се — вели — вратила, а ја чекам Теслу, па ћемо сутра заједно у Београд.“ Распитивао сам много о Тесли, и ако ми је мој презимењак одмах у почетку разговора рекао, да дођем сутра на станицу, да се упознам с Теслом.

У том разговору стигосмо у башту српскога конзулата, и разговор о Тесли престаде.

—

Сутра-дан био сам још пре 2 сахата на станици источне железнице. Нисам дуго чекао, а видим Станојевића с једним странцем. Не могу исказати, какови су ме осећаји обузели, када сам помислио, да је тај странац светски великан Тесла, и какову сам сладост осетио, када сам помислио, да има ипак нечега, што ме спаја са тим великаном, а то је — народност српска. Како је слатко бити чланом и малог народа, када у њему има овако великих људи!

— Говорио ми је ваш презимењак за Вас, поче Тесла. Радујем се, када год ми се даде прилика, да се упознам са којим младим нашим Србином.

Ове прве речи, које сам чуо из уста Теслиних, тако ми се урезале у душу, као да сам их мало час чуо, и држим, да их нећу никада заборавити.

Запитаћете можда: како Тесла изгледа, како говори српски? Одговор је кратак: Тесла је у свему Србин-Личанин, Личанин по изгледу, Личанин по говору. Висок, коштуњав, са нежним лицем — да проговори на сликама, које су му толики наши календари донели. А тек када проговори! Говори слатко, течно и дивно српски, тако да држим, да нећу претерати, када кажем, да је Теслин српски говор можда најлепши српски говор, који сам икада чуо — рекао би човек, родио се и одрастао је у српској Тоскани, и никада се оданде ни макнуо није. А колико је овамо времена провео далеко од своје Лике, у туђем свету!

Па када додате, да је овај Србин, који тако дивно српски изгледа и српски беседи — сушта љубазност и доброта, онда се нехотице намеће питање: има-ли човека, кога он задобити неће, и срца, које он освојити неће?

Говорио ми је, како добија и редовно чита „Браник“ у своме Асторхаузу у Њу-Јорку. Прати наше народне ствари до најмање ситнице. Све зна, све га интересује. О светлим појавама у животу нам народном говори с усхићењем, а тужи се на невоље народне, а особито на неслогу. „Пратим ја, рече, и умом и срцем, шта се овде ради. О свему ми „Браник“ јавља. Претплатио бих се на-њ, и одједаред положио претплату за педесет година у напријед, само да га редовно добивам“.

Неописано се радовао српској престоници. Изгледало је, да му гори она земља под ногама; тако је с нестрпљењем чекао, да зазвони, да се крене у Београд. Али је био још увек суморан, јер је кратко време пре тога био сахранио своју матер. Стигао је био на време, и затекао је још живу. На његовим је рукама добра старица и издахнула — он ју је и сахранио. „Све би добро било, само да ми мајка није умрла. Ах! То ме је толико потресло, да се још не могу да приберем. Не могу да радим. Помисао на мајчину смрт мути ми радост на Београд“.

— Боже мој, приметим му на то, Ви се и у жалости радујете, јер ћете у српски Београд, а овамо читам ово дана, хрватске новине пишу, да сте Хрват, а мађарске опет да сте Мађар. Молим вас дакле пресудите Ви, шта сте управо: Хрват или Мађар?

Тесла се смејао на ово питање. „Реците Ви — рече на то — и Хрватима и Мађарима, да се мој отац звао Милутин, а мати Ђука, па ако поп-Милутин и баба-Ђука могу бити Хрвати или Мађари, онда је и њихов Никола, и Хрват и Мађар, и шта год хоћете.

Улазећи у влак, Тесла ми рече: „Ако видите Лазу Костића, поздравите га. Ми се знамо само по имену и по књигама, које смо један другоме слали. Рад бих га видјети. Дођите с њиме, када се вратим, да заједно проведемо оно мало дана, што ћу бити овђе.“

После неколико тренутака, Тесла је већ био на путу у Београд.

—

То после подне нађох се одиста с Лазом Костићем, који је био из Беча долазио. Договоримо се, да прексутра изиђемо на станицу пред Теслу. Кажем Лази Костићу: Чујем, како су хтели Теслу сада у Београду да одликују великим крстом св. Саве, а он, вели, не може примити ни носити орден, јер је сада у Америци, и тиме је — све речено.“

Лаза Костић се љутио. „Ако хоће они њега од своје стране и спољње да одликују, нашло би се пута и начина“, па ми је причао, како се краљица енглеска Викторија извукла из неприлике, када је требала да одликује великога англо-американског добротвора Пибодија. „Могло би се тако шта и у Београду учинити, као што је Викторија радила с Пибодијем.“

Доцније ми је сам Тесла поверио, да он није рекао, да не би примио српски орден. Он је рекао српској депутацији само толико, да га не би могао примити, али да то не смета, да га фактично прими и носи. Шта више, баш би волио, да добије српски орден, и то на скоро, јер ће и тако добити француски орден „почасне легије“, па би хтео, да српски орден, и то орден св. Саве, буде први, који ће добити.

И тако се, без сумње усљед неспоразума, Тесла вратио из Бсограда без ордена. Тек му је доцније, накнадно послан орден светога Саве, и то — другог степена! Баш као што је и при првоме избору за академика у Београду — пропао, те је накнадно, тек при другоме избору, постао чланом српске академије, и то — дописним!

Но и без ордена и академске титуле, Тесла остаје — Тесла. И без ордена св. Саве и чланства српске академије, Тесла се осећа и остаје — Србин Тесла, наше горе лист.

—

По повратку из Београда, био је Тесла чио и весео. Био је усхићен лепотом српске престонице — српске слободе, усхићен дочеком и одушевљењем. Нарочито ће — вели — вазда носити у срцу три успомене из Београда: на песму, коју му је Змај спевао и читао на банкету, и коју завршује тиме, да ће Теслу и нас „спајати електрика наших срца и без жице и без кабла.“ Друга је успомена била: Ристић, а трећа: краљ Александар. Само се љутио сам на себе, што се толико био заборавио, да је при одласку из Конака јако стиснуо краљу руку, и тако је дуго држао. „Али шта ћу? У ономе одушевљењу, што држим руку српскога краља, ја се заборавио, па овим мојим коштуњавим личким рукама ухватио нежне руке краљеве, па их стиснуо и држим, докле год сам га уверавао, да ће ми ови дан остати у вечито милој и драгој успомени.“

Колико је пута за тим замишљен уздисао „Ах! Београд!... Београд!“ Тај уздах чујем и сада, када год мислим на Теслу, јер хармонија између нежне меланхолије и топлине осећаја, која се чудесно стапала у томе уздаху, та је хармонија најречитија песма Теслиних српских осећаја, и ехо оне жудње, која га и преко мора дебелога мори за Српством.

Дошли су дани државне свечаности, али је за мене свечаност тада била управо за то, што је Тесла био у Пешти. Неколико смо дана (и ноћи) провели по томе заједно. Лаза Костић и ја били смо увек с Теслом, а било је дана, када нам се још ко придружио. Једном је био и чика-Бошко из Суботице, тај живи тип српскога одушевљења. Његови говори и приче, а особито прича о Монголској држави у Суботици, живо је занимала нашега Теслу.

Једнога дана дошли су и неки Мађари к Тесли. То је била депутација, да га води на банкет, који су њему у почаст приредили пештански електротехничари. Тесла је нерадо отишао на банкет, док се Мађарима на против видело на лицу свечано расположење, јер су држали да су својим банкетом учинили Тесли — част и радост!

—

Много смо се тих дана наразговарали и наприповедали. Тесла је о свему говорио. Све је разумевао, све га је интересовало. Он је тип свестрано и темељито образована човека. До најмањих детаља познаје он модерну књижевност великих варода.

Лаза је Костић на Теслина питања, причао много о Српству, а особито о Црној Гори, коју Тесла обожава. А Тесла нам је опет причао о себи. Како је учио и где, како га је школовао ујак му, данашњи митрополит дабро-босански Никола Мандић. Причао је чуда о својој женијалности из ђачкога добб, па како је отишао у Париз, оданде у Америку к Едизону, како тамо живи и ради и т. д.

Причао нам је, како га је Едизон једном питао, шта је?

— Србин, одговори Тесла. Кроз неко време ево ти опет Едизона, и пита Теслу: шта је? опет не може Едисон да схвати. Једнога дана дође Едизон и запита Теслу:

— Опростите госп. Тесла, што ћу Вас нешто поверљиво упитати.

— Изволите.

— Јесте-ли ви кадгод јели — људска меса?!

Едизон је мислио, да су Срби — људождери! Онда Тесла исприча Едизону, ко су Срби, и шта су, а Едизон се задиви, да дотле није ништа чуо био о такоме народу, из кога је и Тесла поникао.

И тако ширећи славу свога имена, ширио је и шири Тесла и славу народа свога.

—

Ручавали смо и вечеравали у хотелу „Хунгарији.“ Били смо увек Теслини гости, а он нас је господски частио. Јели смо најскупља јела и пили најскупља пића. За један ручак или вечеру, плаћао би Тесла по 15—20 фор., и још осим тога свакоме келнеру по форинту-две напојнице. На њему је све елегантно и лепо. За горњи капут (иберцијер) платио је у Њујорку 200 фор.

Тесла заслужује као елелктротехничар силне новце. Причао нам је, како су му украли један патент, па је тиме изгубио 100.000 ф. Питамо га, хоће-ли тужити оне талми-Тесле?

— Валда се нећу за један патент процесати! Али за то и живи, како му приличи, да и не спомињем, колико он новца троши помажући друге.

Једнога дана дође управитељ хотела, па рече Тесли, да му је жао, али да Тесла мора из своје собе, која је била на првоме спрату, пошто ће у њу уселити француски амбасадер, који долази с дипломатским кором из Беча на крунидбене свечаности.

— Па колико Његова Екселенција плаћа за собу?

Управитељ рече своту, која је била велика.

— Добро, рече Тесла, ја дајем још једаред толико, али желим остати, где сам.

Управитељ се збунио таком понудом, и једва је могао да се прибере, те да Тесли понуди једну собу на другом спрату, на коју је Тесла на послетку морао да пристане.

У тој је соби остао, докле год се бавио у Пешти. Тесла је од главе до пете господин-човек — богат, галантан, и опет за то и у богатству и слави, скроман и смеран.

—

Једнога дана дођосмо на ручак. Келнер, не знајући, ко је Тесла, а држећи, да мора да је какав великаш, кад тако троши и живи, ослови га немачки, и рече: барон.

— Нисам ја барон, рече Тесла. Ја сам нешто више.

— Гроф?

— Ни то, још више.

— Кнез? Висост?

— Још више. Ја сам — Србин!

И смешећи се задовољно, погледа на келнера, који није као ни ми ни слутио, на шта ће изићи овај диалог.

Ово је мала причица, али она најбоље карактерише нашега Теслу, који за врхунац среће и славе своје сматра — да је син српскога рода.

—

О чему Тесла често и радо говори, то му је породица. Мајка, отац, ујак, сестре — све их он љуби свим жаром племенитога срца свог. Он воли да говори о њима, а особито о мајци својој. Када сам лане био у Фиуми, и тада посетио преч. г. проту Николу Косановића, онда ми је његова племенита госпођа, а сестра нашега Тесле, причала многе дивне црте његове јединствене доброте и нежности. Али зар и може бити друкчије код човека, који се у богатству, и сјају славе, којим га обасипа цео свет, поноси, што је — син сиромашнога Српства.

Није Тесла само геније, он је и човек у пуном смислу речи. Он има велики и сјајан ум, али и велико и сјајно срце.

—

Споменуо сам, да Тесла није сухопаран научник, електротехничар, који само на своју струку мисли, на њој ради и о њој говори. Он је свестрано образован западњак. Воли књижевност, уметност, воли друштво. У друштву је весео, пријатан, расположен. Ужива да приповеда, а још већма да слуша лепе разговоре. Радо и често, а при томе флегматично и изврсно игра карамбола и карте. Имао је и Лаза Костић главобоље, када се с њиме играо карамбола и пикета! Играјући једном карамбола ускликну Тесла:

— Карамбол је мене прво прославио у Америци, а не електротехника. Када сам дошао у Њу-Јорк, читам, биће нека утакмица на билијару. Пријавим се и ја, и — победим, и новине ми тада донесоше слику, као победитеља у карамболу. И тако се за мене прочуло као карамболисту, као да сам отишао у Америку да се билијарим, а не да радим.

— Све једно, додаде Лаза Костић, Ви сте почели с билијаром, а наставили сте с електрицитетом; и Ви се још тужите на рад!

— Ах! све је ово до сада само почетак, уздахну Тесла, а јасан удар кугала на билијару даде знак, да је Тесла направио „један“ више.

—

Можда ће ко рећи, да бих могао завршити, јер сам већ доста говорио. Али може-ли се о Тесли у опште доста говорити?

Све једно, ево ћу се пожурити да завршим. Али пре завршетка да споменем још двоје о Тесли.

Једнога дана седели смо тако у кафани код „енглеске краљице“. А тек ће Тесла:

— Молим Вас, ко је онај господин тамо?

— Др. Живко Богдан, рекох.

Мало доцније се упознаше. Др. Богдан рече, да се сећа Тесле, док је био у Пешти.

— И ја сам се Вас сетио. Чим сам Вас видео, одмах сам упитао, ко сте. Знам врло добро, седели сте обично код оног стола тамо.

И др. Богдан смејући се, потврди да Тесла има право. А кад је то било! Таково ванредно памћење има наш Тесла.

—

Када се лане чуло, да је изгорео Теслин лабораториум, породица се његова поплаши, па му телеграфира и пита, како му је, а он одговори, опет телеграфски:

„Здрав сам. Весело радим. Живело Српство! Никола.“

ДОЛАЗИ 2. ДОДАТАК.

Како у ових неколико речи блиста величанство душевне снаге и силе!

—

Приближавао се дан да се растајемо. Тесла ће преко Беча у Лондон, где ће држати предавање пред принцом Велским, и оданде у Њујорк; а Лаза Костић и ја ћемо натраг у Нови Сад, и то сва тројица у један и исти мах.

Одох Тесли у хотел, да се опростим. Он је баш спремао телеграме и писма, којих је сваки дан по читав руковет добијао. Рече ми, да је Лаза Костић изненада морао у Загреб, па му је при поласку послао једну цедуљу. У њој се Костић прашта с Теслом, жели му сретан пут и још сретнији успех, и моли га, да се чува — свију нас ради.

Обојица бесмо за путом, с тога се нисам дуго ни задржавао. На послетку устанем, и узбуђено замолим Теслу, да прими моју благодарност на оним незаборавимим часовима и тренуцима, које сам у његову друштву провео. И он је мени желео свако добро и срећу. Позва Костића и мене, да му дођемо у госте, па заједно да идемо у Чикаго на изложбу.

— Збогом, мој млади Србине и пријатељу! рече Тесла, грлећи ме.

То су му биле последње речи. С таким ме је речима од прилике ословио при састанку, њима ме је испратио и при растанку.

Од то доба нисам више Теслу видео. О, а како бих се често радо опет с њиме састао и разговорио!

*

Вративши се у Нови Сад, причао сам ове свеже успомене, и када год би после тога новине писале шта о Тесли, наговарали би ме пријатељи, да напишем ове успомене. Али ја то нисам ни хтео ни могао до сада чинити, па ни онда, када су хрватски листови писали, да је Тесла Хрват, и ако сам знао, да је он једном дао и писмену изјаву, да је Србин, и да Хрват не може бити, јер — Хрвата и нема, пошто су они, који се називају Хрватима, управо — Срби римокатоличке вере!

Но ове године, када се приближивао велики празник мира и љубави, ове су успомене на мога пријатеља оживеле у срцу моме јаче, него иначе. Ја сам то сматрао као благу опомену, да је већ време, да их бацим на хартију, што ево и чиним, да тиме о великим празницима унесем у српске домове овај мозаик успомена на једног великог научника, човека и Србина, чије племенито срце и у сјају, и у срећи, и у даљини и у туђини, бије с нама и за нас.

Др. Б. С.

О раскоши.

(Црта из државне економије).

Много се говори и пише против раскоши. Мисли се, да је свему злу крива раскош, па кад би се она истребила, да би све боље било. Највише од тог прекора женске страдају. Нема беседе, нема бала, где им се то не би пришило: да „луксус терају“.

Но раскоши било је од када је света, а биће је док је света. Ње беше у старом Риму више, него сад у Паризу. Има је и у изображених народа, као и у дивљака: у Паризлије, као и у Индијанца.

Раскош је ствар посве релативна: што је једном раскош, другом је потреба. Па тако је и са историјом раскоши: оно, што је у средњем веку била раскош за грофа и барона, данас је потреба за трговца и занатлију.

Забадава викати и писати против раскоши у опште као такове: она ће до века постојати и владати, па и сами они, који против ње вичу, неће јој се моћи отети, јер је раскош у природи човечијој основана, па да је нема, не само да људима користило не би, него би још шкодило.

Но ваља нам разликовати раскош, која означује напредак цивилизације, и раскош, која означује назадак цивилизације; раскош, која је корисна, и раскош, која је шкодљива.

За ово нам ваља установити појам раскоши. Шта је управо раскош? На то је тешко одговорити, јер је она, као што већ рекосмо, посве релативна, с погледом на доба, лице и предео. Но у опште даје се рећи: да је раскош трошење на оно, без чега би човек могао бити, што му није од преке потребе, а та потреба управља се по времену, лицу и пределу, па може различна бити, али ако прекорачи границу потребнога, тек увек остаје раскош.

Историја раскоши у нечем је и историја цивилизације. Раскош се показује које у чежњама тела, које у угодностима домаћег и друштвенот живота, које, напослетку, у душевном уживању, скопчаном са материјалним. У овом реду и развија се раскош у разним епохама.

Човек на ниском ступњу развитка тера пре свега раскош у јелу и пићу. Јакут или Тунгуз поједе при једној части 40 фуната меса; три човека поједу при једном ручку читавог северног јелена (Rennthier). Индијанци у Америци, кад стану пити, пију дотле, док не обнесвесну. У средњем веку, ритери што не могоше сами појести и попити, то им јођаше и пијаше пратња, која свагда огромна беше. Прича се за грофа Варвика у Енглеској, да је код њега ручавало сваки дан по 3000 особа. У сватовима Виљема Оранијенског године 1561. било је 1000 ритера, који попише 3600 акова вина и 1600 буради пива. Под краљем Сигисмундом један великаш мађарски држао је сватове свог сина читаву годину дана.

Но поред ове раскоши у јелу и пићу, у кућама беше највећа оскудица, и оне угодности домаћег и друштвеног живота, што их данас у нас има сваки трговац и занатлија, не имађаху ни краљеви ни кнежеви. Нашао се један стари инвентар једног двора цара Карла Великог, па у том инвентару налазимо, да Карло Велики није више имао у том двору него: два креветска чаршава, један асталски чаршав и само једну мараму за џеп. Данас нема тог занатлије, који од тих ствари не би више имао. Краљ енглески Јаков I. имао је само један пар свилених чарапа, па и тај је узајмио свом министру, кад је ишао на аудијенцију француском посланику. Краљица Ана Боленска, супруга енглеског краља Хенрика VIII., доручковала је сланине и пива, а њен накит, дакако у оно доба врло скупоцен, није толико вредио, колико данас најобичнији накит какве обичне даме. Оно, што је тада било луксус, то данас спада међу најобичније угодности живота. Један писац млетачки тужи се на дуждевицу, која је из Цариграда дошла, па уводи у Мљетке ту нечувену раскош, да се при јелу место својим прстима, виљушком служи. Један енглески писац г. 1577. горко се тужи на раскош, што од неког доба има фуруна у Енглеској, и што се уваћају земљани и цинени тањири место дрвених. Коме би данас у нас и на памет пало, да земљане и цинене тањире луксусом назива? То је данас у нас не раскош, него сиротиња! Супруга Карла VII., краља француског, у петнаестом веку, била је једина жена у читавој Француској, која имађаше два пара кончаних кошуља. То у оно доба беше раскош! А која жена у наше доба нема бар два пара кончаних кошуља?! — Стаклена окна на прозорима су такође спадала у раскош. У седмом веку у Енглеској налазе се тек на гдекојим црквама, а тек у дванаестом веку на гдекојим кућама. Још г. 1567. био је обичај у Енглеској скидати стаклене прозоре, да се боље сачувају, док лорд није код куће! Кућевни намештај у средњем веку, који тада беше раскошан, данас изгледа сиромашан. У Косницу, у оној чувеној дворници, где су г. 1413. владике, митрополити, па и сам цар и папа седели, па Јану Хусу судили — намештај је врло сиромашан, а у оно доба беше то најраскошнији намештај!

Тежња за раскоши ради угодности домаћег и друштвеног живота означује увек напредак у цивилизацији. Тај луксус није шкодљив, јер није инпродуктиван; он ствара, а не разорава. Подстиче човека на радњу, да себи те угодности набави; даје му мислити, како ће јефтиније средство за угодности наћи, па подстиче у човеку дух за нове проналаске. Тежња за тим луксусом довела је свет, да данас обични људи имају више угодности, него што је имадоше у средњем веку кнежеви, грофови и барони.

Таква раскош налази се тек онде, где људи имају већ виши ступањ образованости те такову потребу за угодношћу и осећају. Дивљак и суров човек не осећа ту потребу, па зато му је свака такова угодност раскош. Дивљаку и суровом човеку н. пр. сапун је раскош; он га не треба, јер не осећа потребу, да се њиме умива. Хотентоти и Бушмени никад се не умивају; од гада и блата не може им се ни видети кожа на лицу, већ само тамо око очију, где сузе, које велики дим у њиховим колибама измами, блато оперу — ту се тек види кожа.

Раскош у чистоћи је увек знак цивилизације и изображености. Један немачки научењак једном рече: кажите ми, колико се у каквој земљи сапуна троши, па ћу вам казати, на каквом је ступњу цивилизација у тој земљи. У Римљана био је обичај испрва купати се сваке недеље; за време највише цивилизације сваки имућнији Римљанин имао је купатило у кући и купао се више пута на дан. Данас у палатама великаша и богаташа свуда у Европи видимо у кућама купатила, шта више у већим гостионицама у светским варошима свуда има купатила у кући. А данас и средња класа пере и купа се у недељи две дана бар једаред У средњем веку испод сребрних панцира беху дебеле, прљаве кошуље. Данас сваки занатлија, па гдегде и сељак, мења бар једаред у недељи белину; а богати лорд и банкир облачи чисту кошуљу двапут и трипут на дан.

У нас сељак носи своју опаклију и сурдуму; њему су хаљине од чохе раскош. Али има народа, где и сељак носи хаљине од чохе; ето у нашој близини, у браће Словенаца у Крањској, сељак има јапунџе од чохе. Је-ли то зато, што је наш сељак сиромашнији? Не, него што не осећа потребу, да се у мекше, у лепше руво одене, осим тога опаклија и сурдума јефтинија је, па и дуже траје него чоха. Али и сељаку у Крањској је чоха скупа, но он ради, да себи тај луксуз набави. Од неког доба опажа се, да чохано одело и код нашег сељака продире све више. Но зато напротив Крањкиње, сељанке, не иду у свили и кадифи, као наше сељанке, кад хоће да се у колу као варошанке покажу! А шта да рекнемо о босанским и бугарским трговцима, који испод златом извезене хантерије имају прљаву и подерану кошуљу; шта да рекнемо о београдским кицошима, који на финој чоји носе прљав бео прслук?

Раскош за угодности подстрекава људе на радњу, да себи те угодности набавити могу. Тежња за тим угодностима продире струје свог домаћег и друштвеног живота; та тежња показује се у намештају, у оделу, у забави, у руковођењу домазлука, заната, трговине, у грађењу кућа, у поделењу и разделењу соба, у осветлењу и т. д. Та корисна раскош у новијем веку садржава две добре стране: јефтиноћу и укус. У средњем веку замци ритерски имађаху једну грдну дворницу за госте, где се јело и пило, а поред те грдне дворнице беху саме рупе од соба, собе посве малене. Данас распоред соба у каквој кући прилагођен је свима потребама и угодностима живота; особито у Енглеза не гледа се толико на сјајност и величину, колико на тако звани „comfort“ (угодност). Некад беху по собама клупе и столови, и то понајвише од храстова дрвета, да дуже трају; данас у собама имамо столице и канабета, што је много угодније и укусније; намештај истина не траје дуго као некад, али је тим лепши и укуснији. Столице данас не заузимају толико простора, спретније су, лепше за око и укусније, нежели тешке дрвене. Некад одело у великаша и богаташа беше драгоцено и скупо, али при том врло неугодно. Још пре сто година гроф и барон требаше на своју тоалету (облачење) више времена, него данас ма каква госпа. Не беше ту фрака ни панталона. Одело беше сасвим комплицирано: чарапе до колена, а од колена тек чакшире (culotte); а колико је било копча на прслуку, колико машлија, па доњна, па горња хаљина, па тек парока или курјук (цопф)! Кошуља са жаботом (jabot) и са исцифраним „маншетнама,“ шешир на рогљеве и исцифран! — Просто и једноставно данашње одело тек је француска револуција увела; она је донела фрак и панталоне — то најједноставније одело. Фрак и панталоне су одело нове цивилизације. Значајно је, да фрак и панталоне уведоше неку спољашњу једнакост међу људе. Данас гроф и барон исто тако носи фрак, као и келнер и слуга. У Петрограду има келнера Татара у фраку, који кад учтиво проговоре руски или француски, никад не би мислио, да су Татари. У средњем веку грађанско одело беше у мањем, сиромашном мерилу по калупу дворском; сад се дворско одело управља по грађанском, само што је финије. Данас и кнез и гроф носе фрак, као и трговац и занатлија, само што је у једнога чоха финија него у другога.

У опште, раскош новијег доба има тенденцију да људе изједначи. То се особито опажа у оделу и у намештају. Што цивилизација даље продире, то све више и више нестаје народних костима и посебности у кућевним намештајима. Одело, особито мушко, код изображених људи у читавој Европи је једнако: свуда фрак и панталоне. А и код женских нема велике разлике. Париска мода за неколико недеља стигне већ у Нови Сад, па женске онај исти крој носе, као и у Паризу. А тако је и са намештајем. Намештај средње класе у Новоме Саду не разликује се много од намештаја средње класе у Паризу.

Шкодљива је раскош, кад се с њом хоће само да парадира и сјаји. У ову врсту спада у неком смислу и мало пре споменута раскош: где се троши, само да се троши. Но у главном у ову врсту спадају понајвише ствари, које се с поља свету на видик износе, као на пр. хаљине, адиђар, каруце, коњи. Ова раскош, кад саразмерно одговара иметку, није шкодљива, али кад крњи иметак, постаје као свака раскош у том случају шкодљива. Но шкодљива је та раскош особито, кад се поред ње не може имати корисна раскош, кад су н. пр. хаљине, које се носе на сокаку, скупоцене, а у кући се нема кошуља и креветских хаљина, колико би требало; кад се воза на каруцама, а намештај кућевни не одговара ни обичним потребама.

У свези са том раскоши стоји и оно, кад се хоће да забашури сиротиња и недостатак, кад се хоће да подиже у виши сталеж средством те раскоши.

Ова је раскош најгора. Кад сиротиња настане, место да се штедњом гледа да поправи стање, а оно се штеди на оном, што је од преке потребе, а троши се на оно, што није потреба — само да се пред светом не покаже сиротиња. Откида се од уста, не једе се, нема се кошуља — а носи се свилена хаљина, и иде се на бал и т. д. У великим варошима ова врста раскоши служи често за покривач, да се кредит продужи. Опажало се да они, који хоће да банкротирају, највећу раскош терају. То се онда држи ложа у опери, то се дају балови, то се терају најлепши коњи, то се купују најскупље слике, то се носи најтежа свила, то се меће најскупоценији адиђар итд., само да се свету очи замажу — да се више кредита, да се више новца измами, пре него што ће се доћи — до конкурса.

Раскош, с којом се хоће пред светом да дође до изгледа вишег сталежа, врло је шкодљива, јер та често у читав народ продире, па га трује и читаву економију разорава. То је раскош покондирене тикве. На жалост те раскоши у нашег народа има у великој мери, и она све то већма маха отима. Кад сам једаред пред једним манастиром видео српско коло, где сељанке, набеђене, у свили и кадифи, у јопновима, са нафризираном косом и у рукавицама (а преко рукавице на прстима прстење) играју коло, крстио сам се од чуда. Никад што неукусније и отужније нисам видео: таково одело управо је карикатура моде. Да те Српкиње знају, какав отужан утисак чине, никад се тако не би облачиле. Морао сам уздахнути, кад сам помислио, како је то друкчије у Троједници и у Крањској. Тамо нема ни свиле ни кадифе, ни „јопна“ ни „маншета“, већ бела кошуља и сукња као снег! Особито у Хрватској сељанка ретко што друго носи, него што је сама зготовила. Било је то кадгод и у нас тако, али сад наше сељанке хоће да су „помодарке“, па са „јопном“ изгубише и сву природну убавост. Некад се певало у Бачкој и Банату: „Сви су дани од сребра ковани“, а сад се пева: „Кад дође „ајзлибан!“ Са јопном оде појезија!

Но зашто се беле, зашто се облаче у јопнове наше сељанке? Зато, што неће да су сељанке, већ хоће да су варошанке. Кад мету свилу и кадифу, начине себи широке рукаве („Puff-Aermel“), па терају с тим раскош, који не одговара никако дохотку сељачком — онда мисле, да ће свилом и кадифом махом оно бити, што

и госпође у варошима. Хоће, да пред светом изгледају као госпође, а овамо изгледају као карикатуре. Кад се виче против раскоши, што се добро чини, ваљало би да се пре свега то зло на селу и у сељанака истреби; та нам је раскош много више шкодљива, него раскош у вароши, где је приход већи и где бар са раскоши има неког и неког укуса, а на селу она упропашћује породицу.

Са том раскоши наравно стоји у свези и она шкодљива раскош, која се у накиту без смисла и цели састоји. Тој врсти раскоши припадају све бесмислене моде. Те моде стају много новаца, а немају ни угодности, ни укуса. Знамо, да пре беху у моди кринолини и дугачке, са скутом хаљине. Сад је у том мода већ паметнија. Носе се кратке хаљине на сокаку, а дугачке у салону; у салону може се скут вући по паркету, али на сокаку само чисти прашину и блато! — И раскош у накиту служи често за то, да се подиже у виши сталеж. Ово је много пута смешно, кад накит није целисходан. Познавао сам једну кројачицу, која је сав свој богати адиђар на се метала, кад је паробродом путовала, а то само зато, да је свет за какву велику даму држи, но тим се баш смеју излагала, јер на путу, и на пароброду адиђар нема никаква смисла; грофица и бароница неће никад на путу адиђара на се мећати — па баш тим „шмуком“ показа кројачица, не, да је грофица, као што је она то желела, већ да је — кројачица! И у том лежи сва комика. Налик на ову комику са накитом јесте и комика са накитом, који дивљаци од Европејаца купују. За сасвим ништаве ствари, за копче, дугмета, за перле од стакла — дају они своје најдрагоценије ствари; па кад се тим стварима наките, мисле да су Европејци. А најсмешнији су у том дивљаци на острвима Тихог Океана, који најрадије купују од Енглеза старе фракове и цилиндре. Ти дивљаци сасвим голишави иду, па на голишаво тело обуку фрак, а на главу мету цилиндар, те мисле да су Енглези. Где који пут из шале Енглези им надену име: лорд Палмерстон, или лорд Франклин, па онда такав дивљак, кад се с другим Енглезима састане, само толико знаде казати енглески: I am lord Palmerston (ја сам лорд Палмерстон), што наравно сваком Енглезу, кад таквог дивљака види са фраком на голишаву телу и са цилиндром на глави, а поред тога са великим прстеном на носу, који као минђуше носи, па кад такав рекне још, да је он лорд Палмерстон — мора изазвати смеј! Код тих дивљака наравно фрак и цилиндар је највећи луксус, па са фраком и цилиндром мисле, да су нешто више — од прилике, што и кројачица са „шмуком“.

Но адиђар и ако спада у раскош, ипак није тако шкодљив као раскош у хаљинама, јер адиђар ако и јесте мртав капитал, ипак не пропада, него мање више задржава своју унутарњу вредност. Шта више адиђар има и ту своју добру страну, што служи као неки резервни фонд у време потребе. Обичај у нашег народа, да девојке и жене дукате на врату носе, многима је породицама у буни, у бегству а и после, кад се вратише на своја гаришта, помогао, јер за прво време са тим дукатима, које променише, могоше живети, док што не зарадише.

Против раскоши од вајкада се војевало. Не само поједини писаху против ње, него и државна управа издавала је законе против раскоши.

Познати су закони Ликургови у Шпарти против раскоши. Међу тима законима знаменита је наредба, да нико не сме имати кућу или намештаја у кући, који би био направљен другим алатом, него секиром и тестером. А друга наредба опет гласи, да се јела не смеду ни с чим другим зготовљавати, него само са сољу и сирћетом. Из средњег века нашла се једна знаменита наредба француска од г. 1294. против раскоши. Та наредба садржава 26 чланака; међу осталим први чланак вели: Ниједан буржоа (пургер) да не сме држати каруце. Четврти чланак вели: Кнежеви, грофови и барони смеду себи правити на годину четири пара хаљина, а прост кавалир само три пара, од којих је један пар за лето. — Но сви ти закони против раскоши не могоше много користити. Где које ствари, које су сад сасвим обичне, сматраху се за раскош, беху под строгим надзором и велике казне чекаху онога, који би такове ствари употребљавао. Кава и дуван — дуго и дуго као раскош и шкодљиве ствари беху забрањене. Кава у самој Турској још г. 1693. беше забрањена под смртном казном. У Швајцарској, у Базелу, кава још г. 1769. не могаше се продавати друкчије, него само у апотеци, и то по рецепту лекарском. Исто тако и дуван још г. 1635. могао се добити само у апотеци а по рецепту. Још год. 1690. папа забрани хришћанима дуван и баци анатему на оне, који би у цркви дуван шмркали (шнопфовали), а једна наредба турска од г. 1610. заповеда, да се сваком, који би пушио, лула над носом скрља; руски један указ пак од год. 1634. налаже смртну казну за оне, који би се усудили пушити.

Данас се ми таким наредбама чудимо и смејемо, али онда се мислило, да се наредбама државним може раскоши на пут стати. Од то доба дошла је држава до уверења, да то не иде, и да никакве наредбе нису кадре предупредити раскош, те се пошло другим путем. Држава мече сада порез на ствари, што иду у раскошлук, па тим начином га предупређује, а уједно за себе и корист вуче. Што се пак моралне стране тиче, то оставља приватним друштвима, да раде против раскоши, па тако сада има у Енглеској, у Немачкој и другим земљама друштава умерености (Mässigkeits-Vereine), која раде против раскоши, а особито против пића ракије. И код нас би време било, да омладина образује такова друштва, која би радила против раскоши, особито код наших сељанака.

Но погрешка је у нас, што кад се говори против раскоши, не разликује се корисна и шкодљива раскош. Против раскоши, која умножава угодности домаћег и друштвеног живота, која иде на душевно уживање, па укус, а да се тим економија не крњи, нити да се оно, што ми назвасмо репродукцијом, разорава — не треба војевати, јер тежња за таковом раскоши, побуђује на рад, на образованост, па душеван живот — такова раскош је тип цивилизације.

Зато не треба војевати против тога, да сељанин и занатлија не сме имати лепшег, укуснијег, варошког намештаја — нека ради па нека себи набави ту раскош. Али треба војевати против тога, да повце не попије, жена и кћи да му не носи у колу свилу и кадифу, кад то доходак не допушта. Не треба војевати ни против тога, кад ко на беседу или бал у лепој хаљини дође; нека покаже укус и у том, кад има из чега нову хаљину начинити. Али ваља војевати против оних, који немају код куће ни честита ручка, ни чиста кревета, ни обична, потребна намештаја, а долазе у свили и кадифи на бал и на беседу! Нека долазе у простом, али чистом оделу, па нека буду уверене, да ће бољи утисак учинити, него кад дођу у свили, а овамо се зна, да у кући нема богатства.

Но има један луксус, који би Србима најкориснији био.

Желео бих, да Србија и Црна Гора развију што је могуће већи луксус у топовима и пушкама, па да тај луксус што скорије покажу у ослобођењу и уједињењу Српства на балканском полуострву. Онда би раја до неке раскоши дошла. Дошла би до белог хлеба, до собног намештаја, дошла би до угодности домаћег и друштвеног живота, једном речи: дошла би до опе корисне раскоши, што је тип цивилизацији.

П—Д.

Вертепаши.

(Успомена из детинства о Божићу.)

Од П. Ђурића

Освануо је Бадњи-дан, дан славе и радости за сваког Хришћанина, а нарочито за децу. Било је то године 1872.; бејах и ја дете, земља покривена снегом, зима не беше баш одвише јака; саонице су летиле једне за другим. Из свих околних места долазили су људи на пијацу у Карловце, доносећи прасице, ћуркове, разну другу живину, орасе, суве вишње на продају. Тога дана пуна је пијаца света, пак и деце такође доста имаде. И ја отишао на пијацу, блејао сам и гледао најпре где се продаје мед: не можеш доћи близу шатре чика-Тоше лицидера. Гледао сам и прасице. Ту затекох и мога комшију и друга Светозара Војчанског; приђем њему, по он ме одмах одведе на страну, пак ми рече:

— Знаш-ли, шта сам намислио?

— Да чујем.

— Да носимо сутра наа вече звезду.

— Бог с тобом, каквву звезду, кад се за то нисмо ни спремили.

— Ништа зато; можемо ми све то данас удесити, само ако хоћеш, рече поуздано Светозар.

Мене је ово такође обрадовало, а и зар имаде на свету детета, које не би желело да носи о Божићу звезду или вертеп, а у Карловци беше у сваком крају вароши друштава, која се спремаху већ два месеца да носе звезду, а браћа Чонковићи направили цркву, даклем прави вертеп.

— Добро, Светозаре, рекох му, пристајем, али хајдемо одмах кући да се спремимо за сутра. Имаш-ли какво сито или решето, од чега ћемо направити звезду.

— Има на нашем тавану; ја ћу оданде украсти, али нам за тај посао треба новаца; ја имам седам крајцара, рече Светозар.

— Ја имам двадесет и пет крајцара од Оцева, што сам их добио; то ће доста бити.

Тако смо се у неколико речи споразумели, одосмо у дућан код Јосима те накуповасмо разног папира, за звезду сам изабрао црвени папир, тако да кад се ноћу свећа упали, да изгледа као права звезда. За капе купио сам златног и сребрног папира. Светозар је донео сито, те смо се одмах дали на посао; до подне бејаше готова звезда и капе. Стихара нисмо имали, али смо већ решили, да сваки обуче чију год кошуљу. Остало нам је још да нађемо друштво, али нам и то није задавало велике бриге. Коме год споменусмо, сваки је прихватио наш предлог од прве речи, свако ти то једва чека да носи звезду. Даклем Светозар ће бити цар Ирод, ја узех улогу цара Валтазара, Стеван Веселин ће бити цар Гашпар, Ђока Банацки примио се да буде цар Мелхиор, Милош Цветић као најмањи, биће мали ђак, а Гавра Шнајдеров биће нам чобанин, јер је он најбоље знао говорити и стењати као прави старац.

Даклем све је готово, освануо је Божић, сви смо се код мене искупили; држали смо пробу: „Рождество твоје“ и „Дјева днес“ отпевасмо добро, по „Слава во вишњих Богу“ знадосмо само ја и Светозар; ми онда решисмо, да не певамо ту песму. Улогу сваки своју прилично је научио.

Пошто је опасно ићи без пратилаца, јер вертепаши лупају један другом вертеп, где се сусретну, то смо замолили Шандора Шнајдеровог и Јоцу Кобиочевог, који онда бејаху већ момци, да нас прате. Ови су се одмах примили, али да и они имају при деоби једнаки део са нама.

Чим се сутон почео хватати, крепусмо се и ми са нашом звездом; почесмо одмах из доњега краја; прво смо ушли у Суботићев бирцуз, ту смо певали и говорили шта је ко имао, но Јаша Бабин некако је навлаисао на Гавру, узео Гавру за опаклију, пак га једнако од остраг вуче и трза; но Гавра наједанпут се окрене, те измане чобанском буџом, лупи Јашу по глави тако, да му је одмах главу разбио.

— Јесам ти разбио главу? запита Гавра.

— Да шта си, видиш ваљда, одговори кроз плач Јаша.

— Видиш то сам ја и хтео.

Ми сви прснусмо у смеј на овај Гаврин одговор.

Одатле смо се кренули горе пијаци; у свакој кући падали су сексери и крајцаре, а нарочито кад је чобан рекао: Не жалите коју пару на ракију старом чобанину. Такође у многим кућама добијасмо меса и колача, а ово одмах давасмо Шандору, који је носио испод кабанице једну велику торбу за месо и колаче.

Шандор и Јоца навалили, да идемо у патријархов двор, јер, вели, тамо ће мо више добити него цело вече што ћемо од куће до куће ићи. Ја и Светозар противилисмо се, јер смо знали да за двор писмо се спремили, пити знадосмо честито певати, пити научисмо говорити Бог зна како, а и звезда нам бејаше скрљена на врат на нос. Но Шандор и Јоца су навалили тако, да им не могосмо одолети, јер шта је њих брига, они се неће срамотити у патријархову двору, већ ће чекати доле, док ми не свршимо и повце не донесемо. Тако је и било; кренусмо се управо пијаци. Кад смо дошли до двора, било се скупило већ четири вертепашка друштва; у њих вертепи, не знаш који је од којег боље удешен, сви су имали стихаре, а капе им беху све златним ланцима искићене.

Од свију вертепаша, наше је друштво било најгоре; ни један није имао стихара, ја сам обукао усниваву татину кошуљу, која ми је била до колена, но Светозар није ни то имао, већ је украо оплећак своје баба-Стане, који му је само до појаса доспео, доле се виделе искрљене панталоне, а опанке је носио велике; за 2 фор. отац му је куповао увек велике опанке за човека, тако да могу исте по потреби и остала, старија браћа носити. Остали су обукли такође, што је ко дохватио. И остали беху до зла Бога алкави, тако, да баш ни један није био „хофсиг“, те смо могли бити спремни за буботке „пединтерске“, чим ступимо у двор. Кад смо се ми овако јадни голаћи указали у двору, те дошли до осталих вертепаша, који су чекали, да им јаве да иду горе, те кад нас угледаше, сви се стадоше смејати и окружише нас са свију страна; сви се на нас скупише као на чудо. Ја сам се био већ побојао, што смо дошли у двор; у тај мах изађе цар Ирод Чонковићева друштва из двора, те јави, да су у двору вечерали, и да ће пустити вертепаше. На овај глас сви су појурили; прво је ушло Чонковићево друштво са вертепом, остала друштва за њима, ми смо остали последњи. Ја и Светозар смо се противили да уђемо унутра, али Шандор и Јоца просто нас угураше унутра; тако смо и ми са осталим вертепашима ишли горе на степенице. Кад смо дошли до собе, где је вечера била, у предсобљу на врати стојао је послужитељ. Кад сви уђоше те дође ред и на нас, послужитељ погледа у Светозара, који је напред ишао, промери га од главе до пете, затим погледа на Милоша, те се пасмеја и пред носом нам врата затвори, оставши и даље у предсобљу.

— Куд ћете ви, божјаци? осече се послужитељ.

— Молим вас, пустите и нас унутра, рече Светозар.

— Напоље одавде! продере се послужитељ и показа нам врата.

Сви посрамљени вратисмо се доле, али нас Шандор и Јоца дочекаше, те кад видеше, да се ми враћамо, подигоше батине на нас.

— Унутра или ћете сад запамтити вертеп! продере се Јоца, који није знао за шалу и коме беше стало до повца.

Ми дрхтасмо као прут, збунили се, не знамо шта да радимо: напред не дају, а натраг не смемо. Боже, како ће се ово свршити?

Јоца ухвати мене, а Шандор Светозара за раме, те нас угураше наново у двор. Сада смо лагано ишли по степеницама; срећом код врата није било послужитеља, те тако уђемо управо у собу, где је вечера била. Видео сам, да смо обратили пажњу на себе; тадашњи администратор владика Никанор Грујић, погледао нас је чешће, а највише је посматрао Светозара и Милоша. За трапезом сам видео протосинђела И. Руварца, архиђакона С. Пантелића, и оца му, директора Јову Пантелића; остале нисам познавао. Вертепашка друштва једна по једна певаху и говораху. Кад су сви били готови, ступисмо и ми напред ближе трапези, те отпојасмо „Рождество“ и „Дјева днес“. Кад смо били са појањем готови, Светозар, као цар Ирод, ступи напред и подигне сабљу у вис.

— „Од куд пришли јесте, вас три цара?“ потеже Светозар, а кад дође на послетку, где рече: „Сеј јест цар над царем владајет, и сва земља трепешчајет од мојего страха, аз бо јесам Ирод од Монарха,“ — удари ногом о патос, а из његовог гломазног опанка прсну вода, па по опом фином и скупоценом простирачу. Епископ Грујић се намршти па се маши руком у џеп, извади из повчаника једну банку, па је пружи послужитељу, а овај је даде нашем малерозном цару Ироду, те нам показа руком врата, а сви за столом се тресли од смеха. Ми једва дочекасмо те јурнемо па поље у највећој радости, што смо се извукли, те тако олако прошли, да нисмо ни говорили, а бог зна како би и говорили, јер смо се сви били преплашили, но Светозареви опанци донеше нам онако олако 10 фор., јер кад изађосмо у ходник, Светозар нам је показао десетицу, а остала друштва добише које 2, које 3 фор. Наше друштво, које онако одрпано беше, јамачно је изазвало сажаљење, те је владика мислио, да смо ми пука сиротиња, и ако смо скоро сви били газдачки синови.

Кад смо сишли доле низ степенице, те показасмо Шандору и Јоци десетицу, ови су скакали од радости, те нас кореше, што нисмо испрва хтели да идемо унутра. Одатле

смо се кренули натраг у доњи крај, те смо од куће до куће ишли, новац је свуда падао, јер она година приповедаће се за дуго; такове године, плодне по виноградаре не беше пре ни после. Кад смо се већ доста наишли, свратимо још на последње место код нашега комшије деда-Петра. Баба-Драга, добра стара душа, одломи нам полак чеснице те нам даде; ми дадосмо Шандору, да стрпа у торбу, те се чудисмо, како већ стаје у торбу, и тако дођемо у нашу кућу. Кад смо дошли, прво нам је била намера, да једемо, јер смо били гладни као вуци.

— Дај торбу, Шандоре, да прво једемо.

— Какву торбу? Торба је празна, одговори Шандор, те нам покаже празну торбу.

Сви смо се пренеразили од чуда и бејаше нам неправо.

— Па где ти је толико месо и колачи? запита ће Светозар.

— Појео сам.

— А како поједе полак чеснице од куће деда-Петрове довде? увређено ће Гавра, коме и ако је Шандор брат, али му неправо бејаше да од ономиких батакова и колача не добије ни парчета, а и он бејаше познат гурман.

Поделисмо новац на осам делова сваки је добио 2 фор. 20 нов., те се разиђосмо.

Сутра-дан одмах зором заишао је пандур те је заповедао да одмах сви синоћни вертепаши морају ићи у полицију. Сви смо се искупили те одосмо варошкој кући, а нисмо ни знали, зашто нас зову, те као деца дакако да смо се јако уплашили.

У полицији се пријавимо, да смо дошли. Прво будем ја позван пред комесара.

— Шта сте синоћ радили? запита комесар.

— Носили смо звезду.

— А шта је било у Суботићевом бирцузу?

— Није ми ништа познато, одговорим.

Зар ниси видео, кад је ваш чобан ударио буџом у главу Јашу Бабиног?

— Нисам, рекох.

Комесар ме на то отпусти и пусти преда се Ђоку Банацког.

— Јеси л' ти видео, кад је ваш чобан синоћ ударио у главу буџом Јашу Бабиног у Суботићевом бирцузу?

— Не дознајем, одговори Ђока.

— Шта не дознајеш? викне комесар, јеси ли видео или не?

— Не дознајем, понови опет Ђока.

— На поље, викну љутито комесар, па позове Гавру.

— Где си ти био синоћ? запита га комесар.

— Носио сам звезду.

— А шта си радио у Суботићевом бирцузу? запита комесар.

— Певали смо.

— Но неко је и плакао канда?

— Не знам, да је ко плако, одговори Гавра.

— А јеси-ли ти видео у бирцузу Јашу Бабиног?

— Нисам га видео.

— Како га не би видео, кад је тамо био? продера се комесар.

— Њега нико не гледи као вашку.

Сви, који смо код врата прислушкивали, засмејасмо се, а чусмо где се и комесар па ове речи засмејао, те пусти и Гавру, али му је при поласку запретио, да у будуће пази, да не доспе у затвор.

Тог истог вечера носили смо опет звезду, али смо се љутили на Шандора и Јоцу, те их нисмо ни звали да нас прате, пак смо рђаво прошли. Сусрели смо се са вертепом Чонковићевим, те нам полупаше звезду, а ми се плачући разбегосмо куд' који.

То беше последња звезда, што сам је носио, више ми никад није падало на памет, да носим звезду, али Гавра носио је после тога 10 година о сваком Божићу; већ се био оженио али вертеп је ипак носио, јер је држао, да је штета, да таки таленат за вертеп пропадне, али се више није дао преварити, већ је сам носио торбу за месо и колаче.

Празник мира и љубави.

(Божићна размишљања.)

„Народ, који ходи у тами, видјеће видјело велико, и онима, који сједе у земљи, гдје је смртни сјен, засвјетлиће видјело!“

(Ис. IX — 2.)

Чије срце не бије јаче, ко не осећа, да је радосним узбуђењем испуњен, коме се поглед не ће разведрити, када чује ову утешну реч: „да народ, који ходи у тами, видјеће видјело велико, и онима, који сједе у земљи, где је смртни сјен, засвјетлиће видјело.“ У оваком побожном душевном расположењу лежи и поуздана нада, да ће видело и на даље побеђивати и људе на покајање и поправљање водити и гонити.

Много стотина година пре Христа гледао је духовити пророк Исаија, испуњен божанственом тугом, народ свој, где у тами по мраку ходи, и у земљи, где смртни сјен станује, стењао је тај народ притиском бедних и невољних спољних околности, а црни мрак идолопоклонства, сујеверја, греха покрио је светлост свете и узвишене истине; тада је у духу са пророчким погледом у будућност гледао видело, које ће једном разагнати мрак и његова је побожна душа у том тренутку ликовала и крепила се тим надањем. И гле! када се време испунило, јави се видело; пророштво побожних надања није се преварило; обећање дође и то божанственије још, него што је пророк и мислити могао. Од кад су пророци својим прорицањем о Месији, о будућем спасењу, надање у свет улили, царовала је од тада нада у побожних људи непрестано, и била је многима у доба беде и невоље извор утехе. Највећи степен невоље и беде своје, свога понижења и покварености достигао је израиљски народ за доба царевања странца Ирода, који је тиранисао над Израиљем. У овакој невољи тражиле су побожне душе утехе у оној нади, очекујући тихо и смерно, али поуздано избављење израиљско. И гле! њихова се нада испуни, јер се у данашњи дан родио Спаситељ света Исус Христос!

Видело света се појавило, и то не само за израиљски народ, већ за све народе, не само за оно доба, већ за вечита времена. Видело божанствених истина и благодати сиђе с престола Божијег на мрачну земљу за навек, и не може се више никад угасити. Реч Божија постаде тело, сила порока и греха уништена је, људи су грехова својих очишћени, оправдани вером у Исуса Христа. Оно истина може за дуже или краће време, за један или други народ тама и помрчина опет да наступи; извесно доба, известан народ може опет у безбожност, у порок и у пропаст да јури; јер пакост и злоба, безбожност и поквареност могу и опет да отму мах: Јер, и ако видело у Христовој цркви непрестано светли, то ипак могу људи срцем, умом и животом својим да не познају видело то; ма да је Христос људе искупио за навек, ипак могу се поједини, шта више читави народи Њега одрицати и себе греховном ропству предавати. Но ма како да помрчина и тама надвлада људе и народе, увек се Хришћанин пада победи светлости; посред мрака поуздано гледа, где се видело појављује, па је радостан у тој блаженој нади.

Бацимо само летимичан поглед на историју појединих хришћанских народа, па ћемо увидети велику борбу видела са мраком; да, с болом ћемо се уверити, да је ускоро по доласку Спаситеља света на неколико стотина година, мрак све више надвлађивао, а видело да је тавнети почело, док се опет могло рећи с пророком: народ је ходио по мраку и становао у земљи, где је смртни сјен. Али Божијом помоћу и тада поновн се видело, те је народима свануло. Видело Јеванђеља разгонило беше црни мрак безбожности; Бог је засновао одушевљене проповеднике и учитеље истина, који се храбро борили против духа лажи и притворности. Христос је као видело света по ново припознат од појединих народа, а народима је после осванула лепша и сјајнија зора. Истоветних, али много чешћих промена и прелаза налазимо у историји, а нарочито: борба правде и истине над пороком и лажи, која је после створила неправду, непоштење, страсти, свађу и мржњу међу људма. Негде н. пр. трпе народи под тешким оковима тиранина, или под тешком управом охолог, себичног и саможивог племена. Дух прогонства и себичности надвладао је данас, те су народи један другом непријатељски расположени; с друге стране неки дух лажног либерализма, покварености и атеизма хоће да угуши светлост света. Та борба, таке промене наравно да не престају на свету. Јесу ли старе ране залечене, поничу нове. Па и ми, српски народе мој, у данашњим данима, у оваком добу и околностима, не можемо се похвалити, не може душу нашу обуз ти радост кад помислимо, да божанствено видело ни код нас са свим распрострто није. Правог и искреног родољуба правде и истине, правог и искреног православног Србина душа данас зебњом и страхом мора да је обузета, кад погледи данашње околности. Јер нигде, ни у ком питању мира и спокојства. Сваког Србина родољуба душа заболети мора, кад помисли, како је данас тешко под неправедним притиском, како таворимо. Па кад још додамо и међусобну борбу и трвење, што нам крњи и слаби снагу за борбу против наших противника, онда је то жалосно стање по нас. Јест, Србине мој, ноћ, црна ноћ и мрак обузела је живот твој, те ти је све у опасности. Јер и ако изгледа да привидан мир и ред влада, то је ипак стање наше, положај наш несносан и далеко смо од тога, да можемо Богу служити без страха, у светости и у правди, као што би ми то, као православни Срби, желели. Шта више многи будни посматрачи наговешћују и предвиђају још тежа времена: „када ће се сваке неприлике умножити, када ће охладнети љубав многијех и када се здрава наука неће слушати.“

Многог правог и искреног родољуба испуњавају се груди са страхом не без узрока. Али ма како да су тешка времена, ма колико да тама и мрак обузме земљу: видело ће опет сијнути, па ће сјајем својим, топлотом својом, светлити и грејати већма него пре, само ако ми до краја издржимо. Бог је увек помагао, па ће и сад помоћи, јер нам је даровао св г јединородног Сина, па како да нам с њим све не дарује? Хришћанска истина, којом се снажимо ми, победиће, а правда Божија снагом Духа светог надвладаће, па ће наступити лепша времена. Само се ми морамо као и пророк Исаија снажити и крепити надом на лепшу и сјајнију будућност.

Али ова нада наша мора бити проникнута вером у Исуса Христа, јер Он је Господ, а без Њега нема спасења. Јер закон Духа, који оживљава у Исусу Христу, опростиће нас закона греховнога и смрти. Дакле Божићу своме отварај врата, српски роде, па управљај поглед свој. А много је пута Он, данас рођени Спас, избављење спремао, док су потчињени пиштали и кукали; много је пута зора осванула, када су народи мраком заокружени били. — А спасења цркви нашој православној желити морамо данас већма него икад, јер и њој и животу нашем прети грозан мрак.

Христос се роди, Божић је, православни српски роде! Буди дакле будан! Буди чврст у вери твојој прадедовској! Да, увек и у свакој прилици Божић нека те крепи у нади. И ако нам је садашњост тешка и мрачна, то ипак си рад да дочекаш победу, а ти веруј у Христа! Веруј у правду и истину! а верујући и надахњујући се овим светим, у својој узвишености ненадмашивим начелима, веруј и у народну будућност, када ће видело заменити мрак, када ћеш дочекати народни Божић! Тада ће ти се испунити и све жеље твоје, ако се напајао будеш, Србине, духом истине и правде, ако срце твоје загрејеш братским миром и љубављу, ако себичност замениш племенитошћу, ако се нарочито, као претци твоји, одушевљавао будеш за свету веру своју!

Веруј и надај се . . . и данас кад брује звуци умилних православних звона на све стране; данас, кад се радује и мало и велико и богато и сиромашно; данас, кад се свако Срче радује и весели, честитам вам, Срби браћо, „Христово рождество“ са жељом: да га проведете у миру и сваком задовољству, али да се, на догледу данашњих тешких прилика, крепите и снажите надом на лепши и светлији Божић, имајући увек на уму: „претерпѣвый до конца той спасенъ будетъ!“

У то име: „Христос се роди!“ — „Ваистину се роди!“

М. Ракић,
свештеник.

Путник.

(Божићна прича).

. . . И, ва истину, беше то страшна ноћ! Старци истину говорише: таке ноћи може бити само у очи светога Василија (нове године). И заиста, сви и сваки је слутио нешто зло у суровом, беспрекидном гласу буре. Из ничега не би стали страх изводити (већ тако би се требало бојати сваке вејавице, а међу тим, ни целе те зиме нико се не боји!) Сваки зна, да зима иде у медвеђој кожи, лупа по крововима и рогљевима, и буди жене, да ложе ноћу пећ: ако иде пољем, за њом иду поворке вејавица и ишту од ње посла; иде ли шумом — сипа из рукава иње; иде ли реком — кује воду за својим трагом на три аршина; — па шта? — сваки ко је сретне, завије се само у опаклију, окрене јој леђа па иде на напећак!*) Овога пута, ипак, беше друго нешто.

Посред фијука и завијања ветра, јасно се чули дивљи гласи и стењање, час певајући и као губећи се у даљину за гумна, час испрекидани, пробијајући на скроз, разлежући се у самих врати и прозора и заходећи чак и у оџаке и запећке. Изађе ли ко на улицу, — пред њим пролетаху непознате, стране слике; из мрака и вијора све се измицаху страшни, ником не познати ликови. . . . Да, старци су истину говорили, када су, прислушкујући опрезним ухом буку мећаве, уверавали, да ни бура бури није једнака, и да вештица или мора или нечиста сила (што је све једно) игра сада свадбу, враћајући се с теревенке. Но лако им беше тако причати, седећи на топлој пећи. Шта им је фалило, усред весеља, вике дечије и бурнога говора гостију, којих беше пуна кућа! (На Василијево вече, као што се зна, једина се само бура зли и хмури). Студени ветар не пробијаше их до костију нетрпимом језом, снежне пахуљице им не засипаху очи, бесни вијори не раздираху одело њихово на комаде, не обараху их у снежне сметове. . . . као што то у ствари беше с једним бедним путником, баченим ту ноћ усред поља, далеко од станишта и гласа људског.

Много је грозних ноћи стизало путника, много је лапавица и непогода претрпела седа глава његова, — ал таке ноћи још никад не виђаше. Изгубивши пута усред сметова, преко колена у снегу, узалуд је назирао на све стране, или пипао штаком пут: мећава и сумрак слише небо са земљом, снежне горе, раскопаване силним ветром, кретаху се као морски вали, те час се расипаху у леденом ваздуху, час застираху пут; јека, бука, хука испуњаваху околицу. Узалуд се такођер усиљаваше да даде гласа: узвик се залеђиваше на усти му и не допираше ни до чијег слуха; страшна хука буре једина даваше о себи гласа у мрачној пустињи. Већ почињаше очајање да проникне у душу путника, страшне мисли низаху се у глави му и оживљаваху у сликама: ових дана стиже исто тако време мужика, његова познаника, овај изгуби пут на свом рођеном гумну, и други дан, у јутру нађоше га смрзнута под плетером сопствене градине; ономад исто такав удес постиже бабу, која не могаше наћи околину; још у вече нађоше посред улице мртву, богаља, која прелазећи преко, од мећаве не разазнаде кућа.

Тако је мислио путник, а мећава, међу тим, с часа на час све се силнијом и силнијом подизаше. Одједаред поврну се, подиже се у ковитлац као унка, завитла се вијором, пронесе се над главом путника, загуди пољем и удари на село. Задрхташе сиротни кућерци, изненада пробуђени из сна усред хладне тамне ноћи; замирући од страха, тесно се прибише један другом, замоташе се до горе својим снежним покривачем, прилегоше на бок и уздрхтало чекају љута вијора. Но вијор, привикао простору, кида се и бори силније него пре у тесним сокачићима и улицама. Разбијен у делове, он, у један мах са свих страна напада на кућерке, успужа се на лабаве зидове, гуди кроз греде у зиду, ломи тамо иверје, руши врапчија гњезда, засврдли кровом и ишчупав омут сламе, баца се на кров усиљавајући се да збаци петла или коњића на пошивачу; и док један део буре кида око куће, други је већ давно као сиктава змија пропузио под врата, ринуо у кошаре и у штале, обишао шупе, и, не нашав тамо, вероватно, ничега, осим завејаваног снега, нападе на жућова без заштите, који се скупио у клупче под рогозом. . . Одједаред вијор прилеже на земљу, загуди уз плетер, крадимице се довуче до вратанца, попе се успропнице, сруши их из шарки, баци се на улицу, придружи се другом, трећем, и поново страшна хука испуњава околину. . . .

Но шта нас стало! По целом крштеном свету не беше ипак сиротне колебице, не беше тако скромног закутка, где се не би разлегале веселе песме, где не би било топло и пријатно! Тамо жагорна руља дечурлије раскалашно скаче по клупама и кревецима, бацајући из рукава баш за тај случај спремљено жито и гласно певајући: „Уроди, Боже, сваког хлепца, по усеву, колко

*) У руског сељака пећ је тако и у таком обиму постројена, да на њој и спавају. Но по негда над пећи начине од дасака још као један бој или таван за спавање — и то је напећак — као што у нас има банак за спавање.

је по усеву, и то по великом, па да буде и тога хлепца за сав свет крштени!“ . . .

Међутим, најстарија домаћица — мати или тетка, — бранећи се једном руком од бодљивих зрнаца овса и ељде, која на њу као изненада баца момче шалећи се, другом уздигнувши над главом зажежену лучу, поносито хода напред и натраг и побожно купи зрна у котарчицу за идући усев. Остали чланови породице, ко седећи под иконама, ко стојећи у углу, ћутећки, но весело мотре извршивање обреда, чак се и наслепа баба, која много година не силазаше с пећи, нагла на греду, да погледа на унучад — на домаћу радост!

У другој соби се још јасније раздају узвици и смех. Рој младих девојака се натискао у собу. Врата су добро затворена; прозор на улицу је застрт продераном поњавицом. Једна од девојака — најоштрија — стоји на стражи у предсобљу: не иде ли ко. Остале су за послом: једна везује на главу клобучину, обвијену око штапа, друга облачи гуњ и покрива малену главицу грдном шубаром, искићеном по рубу, ради смеја, ланеним повесмама, посутим брашном, — нека се опет огрће изврнутом опаклијом, — то су машкаре! Смех, кикот, жамор, писка се не прекида ни на часак. Већ, весело треба испратити последњи дан на Василијево вече! У трећој кући громки говор и усклике смењиваше на часак ћутање. Деца, жене, велико и мало се претворило у ухо. Ту се под слатком песмом вретена и преслице, нижу приповетке старога деде. Породица мала села у круг, и пригнувши се к зубљи, не пропушта ни једног звука, ни једног покрета приповедачевог. Приповетка, прекидана треском мраза, који лупа о рогљеве и тарабе, сретно се довукла, ипак, за поноћ.

Зубља ће скоро да се угаси. И тада сва породица, жењени и млади, велико и мало, успеће се на пећ и предаће се мирном одиху, нимало се не бринући што вејавица урла и ивери пољем и около дома. . .

О! Срећан је, и по сто пута срећан, који има таку ноћ рођени кров, рођену породицу и топлу ноћ! . . . Тако је, бар, мислио . . . но, у осталом, није до тога било путнику, да мудрује! Очајање је већ давно завладало његовом душом. И ако му и долазише у главу икакве мисли, не беше им времена, да се сада среде у јасно мишљање; оне севаху пред њим исто тако брзо, као снежне пахуљице, ношене љутом мећавом, у сред које стајаше он голе главе и замрлим срцем, — и исто тако их ношаху и смењиваху друге мисли, као што један вијор смењује други.

Почела га снага издавати. Он пређе укоченом руком по смрзлим власима, огледа мутним очима околицу и заваши још једаред. Но вапај и опет замре на умртвљеним му уснама.

Путник се лагано спусти на смет и уздрхталом руком учини крсни знак. Бура, међу тим, мимоиђе: све се као на часак стишало . . . и наједаред изненада, у страни чу се лавеж пса.... Не, то није обмана, — лавеж се понови и по други и по трећи пут. . . .

Слеђено срце старчево уздрхта; он наже напред, пружи руке и пође за слухом мало за тим, он пипаше кошару, и скоро иза рогља севну пред њим добродошла светлост кућерака.**)

* * *

Српски народ на данашњи светли празник не заборавља таког путника. Тако беше бар онда, када се заведе лепи обичај, да се ломи чесница — и ломећи дели: „ово путнику“.

Је ли данас тако? Има ли још те милости и милосрђа?

Пропадосмо, ако тако није!

Јер ове године несрећа нас погони: Мутна вода прели најплодније земље, у којима нам брат живи у Србији, Црној Гори, Босни и Херцеговини.

Нашу браћу изли вода из топлога им скровишта, у којима се исто тако ширила она пријатна топлота душевна, коју празнична песма „Рождество Твоје“ у српску кућу уноси.

Данас су они: људи, жене, старци и деца нејака, велико и мало — путници; путници на љутој зими, мећави и ветру у свету бадњу ноћ! И сутра су — на Рождество — путници, који на свака српска врата куцају: „пружите нам наш део чеснице!“

**) Ово је превод „Путника“, од Д. В. Григоровића — одломак I.

Л. Н.

Астрономкиња — вештица.

(Историјска цртица).

Велика хука-бука и преправљање је било пред Божић на двору Гавре Бетлена у Ђулафејнвару.

О Божићу је пак кнез овако говорио: „Науци хоћу да се посветим, и то мојој најмилијој науци, астрономији; једну нову систему звездарску су астрономи пронашли, па сад се о њој препиру, и не могу никако да се сложе. Сад ја сам хоћу да проучим ту ствар да видим, који од њих има право.“

„Зато сам позвао у двор мудру и мени врло милу рођаку, Ану Кемењ. Она сама има више памети него сви мудраци заједно.“

Ана Кемењ је у свом Ердељу, па и у иноземству позната била као велик мудрац; а при том је била и лепа, једва 30 година, и богата; један јак град је својином својом називала, у који се врло тешко пешице могло доћи. Ни Турчин ни друга каква народност није пробала овај град освојити, јер су знали, да би им то врло тешко за руком испало; а при том су још уверени били да у граду ништа друго не би нашли, до астрономских справа и старих књига.

Ана Кемењ није имала ни новаца, ни другог украса од вредности, јер она је сав свој приход на научне цели трошила.

Кад су кнезу јавили да се Ана Кемењ приближује дворцу, скочи с места на коња, и изађе пред њене кочије.

Кад су стигли у дворац кнез је одведе у дочекаоницу, где ју је кнегиња са својом пратњом дочекала.

Мудра Ана је врло чудно била одевена. На место мађарске капе је имала један бео турбан, а преко себе је бацила једну дугачку црну одећу, тако да је на први поглед изгледала као какав мушкарац, тим пре, што је имала врло грубе црте, велик римски нос, и оштре светле очи.

Кад се кнегиња удаљила, дворске госпође (понајвише њене рођаке) опколе Ану и сташе је грлити и љубити.

— Оставите ме, девојке, с миром, — рече она — ја морам са кнезом ићи у радионицу, где су по новом систему израђене звездарске мапе, које ја са кнезом морам добро проучити.

— Тако је — рече кнез — хајдемо!

Кад се кнез Ани приближио, ово му је Ана шапнула:

— Ове ме девојке неће престати, високанство, љубити, ако их не оставимо а знате ли, зашто?

— Но?

— Зато, јер сам у овом оделу врло налик на мушко!

Овај шапут је опазила стара Петка, кнегињина ближа рођака, која је Ану најмање грлила и љубила.

— Но чекај — промумла старица — ово ћеш ми запамтити!

А остале дворске госпође, опазивши велико пријатељство између Ане и кнеза, почеше шушкати, и згледати се; и већ о Божићу је дворска сплетка готова била.

— А је-ли, Бога ти, коју звезду траже оно двоје у радионици? — питаше једна дворска госпођа.

— Па за Бога! Уче астрономију, то је врло лепа наука; само кад би ја била кнегиња, не би их саме оставила — одговори друга.

— Боме ни ја, — настави трећа — бојала бих се увек да неће Ана дати какве чини кнезу!

— Ах, а зашто?

— Зашто? . . . Зато, што би она радо кнегињу смакла са света, да њено место она заузме.

— Ах, така већ није Ана Кемењ — рече она прва.

— Не знам — настави друга — лепо је то господарити и на престолу седити.

Тако су текле сплетке по цео дан.

У вече — после вечере — скупе се све госпође код старе Петке на посело; али у место свирања и певања, чиме су се други пут обично забављале, скупиле се у један буџак па настављале сплетку о Ани.

Најпосле рече стара Петка:

— Драга децо! Ви знате да сам ја у веку много искусила, и много што шта знам, што је за другог тајна. Верујте мени, наша драга кнегиња је у великој опасности; не да мислим да јој се о глави ради, то не, а то није ни нужно, јер доста је, ако Ана кнеза од његове жене отуђи. А то ће њој врло лако за руком испасти, нека само какву гадну кожну болест уврача на кнегињино лице.

— За Бога! викнуше у један мах све дворске госпође. — Та то је немогуће, коме шта уврачати, то је само приповетка.

— Ани Кемењевој то није немогуће; њој је то сиграчка, зар нисте опазиле, како је кнегињин нос сваки дан отеченији и црвенији.

— То је истина, истина!

— А црвенило је већ почело и модрити, још мало, па се кнегиња неће моћи појављивати на јавним местима, и при дочекивању. Могла би се заклети, да је Ана кнегињи нос уврачала.

— Е па како?

— Но, зар се још не можете досетити? —

Па Ана Кемењ је — в е ш т и ц а!

— Јесте! — викнуше све госпође — вештица, коју треба спалити.

* * *

Од то доба се пронео глас по дворцу и по целој држави, да је Ана Кемењ вештица. И кнегиња је за то дознала од старе Петке, која је разбудила и љубомору код кнегиње.

Кнегињина се нособоља сваким даном погоршавала; силно лечење и мазање је бољи тако шкодило, да је нос већ изгледао као какво чудовиште и све боје мењао.

Кнегиња је и дању и ноћу плакала; без вела није нигде излазила, тако да га ни пред мужем није хтела скинути.

Једног дана, кад ју је муж тешио, падне пред њим на колена и рече:

— Ако ме још волеш, Гавро, спаси ми живот. Ова гадна болест ће ме сасвим утући, и само од тебе зависи, хоће-ли ми нос проћи!

— Ја те не разумем.

— Јесте, од тебе зависи. Чуј што сам од тебе до сад тајила. Мој је нос уврачан, и само ће онда проћи, ако се вештица, која ме је уврачала, спали.

А та вештица није нико други већ баш Ана Кемењ, која ми и смрт жели, да она постане твоја жена.

Бетлен се слатко насмеје.

Молим те, а ко ли те је то обмануо? Већ је краљ Коломан доказао, да нема вештица.

Цео би ме свет исмејао, кад бих ја сад тврдио, да иду по земљи вештице; а што се Ане Кемењове тиче, можеш бити сасвим спокојна, јер она не даје ништа за кнежевски сан: она је царица науке, а кнежевски сан је њој тако мален, као што је била Македонија према великом Александру.

Бетленово доказивање није кнегињу ни мало утешило, шта више утврдило ју је у сумњи да ће после њене смрти, кнез узети за жену Ану Кемењову.

Сад Бетлен позове два најзнаменитија лекара из Мађарске и из Ердеља, и још трећег из Немачке.

Овај је последњи био Чивутин.....

Чива се много бавио на истоку, где има вазда кожних болести, те се великом праксом извештио и себи лепа гласа стекао.

Сва три лекара прегледе кнегињин болесни нос, али је сваки морао после засебног прегледања, засебан извештај кнезу поднети.

Лекар ердељски, који је знао за сплетку, што је у дворцу владала, и на што је сумњала кнегиња, даде кнезу овај извештај:

„Болест је мени непозната, и ја је не могу излечити; већ можда су какве чини зла духа, који у дворцу сад влада.

Мађарског лекара извештај је гласио, да се кнегињин нос мора одсећи, и са сребрним изменити.

А трећег, искусног лекара Чивутина је извештај овако гласио:

„Та се нособоља код нас често налази, покварена и устојана крв је узрок; операција не би ништа помогла, јер би у том случају болест на ком другом делу лица избила.“

Кнез позове сва три лекара к себи и заповеди им, да оду у врт, да се међусобно саветују, како би се болест могла најбоље излечити.

И сва три лекара оду у врт; седну под дрво за један округао сто, и почну саветовање.

Кнез их је са прозора посматрао и слушао њихова препирања.

Препирање је све јаче узимало маха, тако да је препирка прешла већ у свађу; посвађани лекари почеше викати и рукама и ногама један другом доказивати, док се Чивутин наједанпут не продера: „asinus“, на што ердељски лекар скочи и почне овог ћушати, што онај други прихвати, док нису сиротог Чивутина сасвим савладали.

Кад то кнез спази, пошље брзо изасланика са кнежевским штапом.

Кнежевски штап се пак само онима слао, који се противили наредби кнежевској, и тај је онда смрћу кажњен био.

Ова два лекара, која су за тај закон знали, чим опазише изасланика са кнежевским штапом, стану бегати, дочим Чивутин не знајући за закон, остане, и почне се кнезу клањати, и знаке захвалности му на прозор слати, за помоћ, коју му је кнез указао.

* * *

Бетленовица, после кратког времена умре од туберкуле у глави, јер нособоља је само била симптом туберкуле.

Дворјани и дворске госпође пак тако Ану омрзнуше, да је кнез више није смео у двор позивати, бојећи се, да је когод не злостави.

Све жене у земљи су говориле, да Ану треба спалити као вештицу.

Ана више није град остављала, а није много ни марила, што се о њој говори; она је сасвим спокојно седела у свом граду и испитивала звезде.

По мађарском. Даница Б.

Чувајмо народне обичаје!

По многим нашим отменијим и имућнијим породицама опажа се на жалост све већма и већма како напуштају наше лепе прадедовске верозаконске и народне обичаје, дакле мало по мало примају туђинске обичаје.

Код нас се већ напушта и свечарство, то најкарактеристичније обележје српскога народа; код нас у кућама као да ће скоро деца и заборавити на „Савицу и Варицу“ и на „оцеве“ и „материце“, и на „вертеп“. — Римокатолички „кристбаум“ и „кристкиндл“ прете, да нам се угаси бадњак и божићна свећа, па да колачићима, луткицама и другим играчкама истисну полаженика, сламу, чесницу, божићни колач, здравље и василицу. Те појаве смућују наше српско срце, јер наговешћују рђаве последице. Оне казују, да може таким поступком доћи доба, кад се наша интелигенција неће више познавати са својим народом.

Наши обичаји треба да буду и интелигенцији светиња, јер они нису из новога доба и народ их је пренео и у хришћанство и слио са вером тако, да ко би хтео да дира у њих, тај би и веру повредио. Нашу народну индивидуалност држе управо ти наши обичаји, и м жемо слободно рећи, да су нашу веру, нашу народност и нас баш ти обичаји очували, те смо остали поред туђинаца Срби.

Зато ваља да чувамо све наше лепе обичаје, као нашу наслеђену тековину, која нам је толико векова хранила наш духовни и морални живот. Не само да их чувамо, него треба да их прекаљене и пречишћене хришћанским врлинама предајемо у аманет нашој деци, нашем потомству, јер ће и њих ови божићни, свечарски и други нам лепи обичаји боље привезати уз веру и народност, него сви новопропаћени културни покушаји, који се модерном педагогијом пресађују у наше отмеиије породице.

За то и апелујемо баш на те наше имућније породице, да не укидају наше лепе обичаје о благим данима у својим породицама, јер ће тиме и нехотице своју децу отуђити од свога народа, и то ће се прво на женској деци осетити, а баш су ова у првоме реду позвана, да чувају наше огњиште и распирују на њему огањ српске свести. То је данас за нас још и прека потреба, јер се и наши суседи дигли свом силом, снагом и лукавством, да нам подгризају име, веру и народност.

Интелигенцијо српска! Буди и у овоме прави и искрени пријатељ, учитељ и путовођа целоме нашем народу!

Власник и издавалац: Дружина Браника. Одговорни уредник Никола Јоксимовић. Штампарија Браће М. Поповића у Новом Саду.